

ЛІМ

Літаратура і мастацтва

Газета творчай інтэлігенцыі Беларусі

№ 9 (5015) 1 сакавіка 2019 г.

ISSN 0024-4686

16+

Праз 75 гадоў.

Невядомыя вершы

Карызна: гімн

Ідэі, факты, кнігі

П. Граніта

віяланчэлі

стар. 4

стар. 10

стар. 15

Евангелле з Лаўрышава. Зноў на Радзіме

Усё часцей і часцей мы чуем, чытаем, бачым навіны пра вяртанне на Беларусь каштоўнасцяў, праз розныя прычыны страчаных, вывезеных, забытых. І хоць часам гаворка ідзе не пра непасрэднае вяртанне арыгіналаў, а пра магчымасць сучаснікаў вывучаць, знаёміцца з гістарычнымі, культурнымі, кніжнымі і рэлігійнымі помнікамі праз іх электронныя ці факсімільныя ўзнаўленні, такія весткі не могуць не выклікаць радасць.

Вось — новая падзея. У Музеі кнігі Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі адбылася прэзентацыя і ўрачыстая перадача ў дар факсімільнага выдання ўнікальнага для кніжнай культуры нашай краіны рукапіснага Лаўрышаўскага Евангелля. Уся грандыёзная і высакародная задумка ўвасобілася ў жыццё дзякуючы супрацы Нацыянальнай бібліятэкі, Пасольства Украіны ў Беларусі, выдавецтва «Горобец».

Гэтая ўнікальная кніга датуецца XIII—XIV ст., яна была створана для праваслаўнага Лаўрышаўскага мужчынскага манастыра пад Наваградкам (пра гэта сведчаць дарчыя запісы). У XIX ст. Евангелле было вывезена ў Кракаў, дзе і сёння захоўваецца ў Бібліятэцы князёў Чартарыйскіх.

Каштоўнасць кнігі — не толькі ў гісторыі і тэксце, але і ў аздабленні. Лаўрышаўскае Евангелле ілюстравана мініяцюрамі, пераплёт упрыгожаны каштоўнымі камянямі і фігурнай металічнай пласцінай з выявай святога воіна (магчыма, такім чынам нашы продкі захавалі памяць пра князя Войшалка).

Персанальна. 3 размахам

17 падарункаў гомельскага скульптара Дзмітрыя Папова

Фота БелТА.

Дзмітрый Папоў і яго сын мастак Іван Папоў каля скульптурнага партрэта Гаўрылы Ваічанкі.

«Гомелю з любоўю» — так называецца персанальная выстаўка 80-гадовага творцы, які за час сваёй плённай працы стварыў шмат партрэтаў гістарычных дзеячаў, ды і простых працаўнікоў не абышоў увагай, рамантызуючы іх вобразы. Ён стварыў гарэльеф вязням канцлагера на плошчы Паўстання ў Гомелі, помнікі ў памяць пра салдат Вялікай Айчыннай у розных гарадах Беларусі, у тым ліку помнік вязням канцлагера ў Азарычах. Дзякуючы гэтаму скульптару Гомель набыў свой узнёслы сімвал — скульптурную кампазіцыю пары буслоў. А напрыканцы лютага Дзмітрый Папоў зрабіў гамяльчанам шыкоўны падарунак: 17 работ, якія будуць знаходзіцца ў Палацы культуры чыгуначнікаў імя Леніна.

ISSN 0024-4686

9 770024 468001 1 9009

акцэнтны тыдня

Дыялог. Прэзідэнт Рэспублікі Беларусь Аляксандр Лукашэнка сёння сустрэнецца з прадстаўнікамі грамадскасці і экспертнай супольнасці, беларускіх і замежных СМІ, паведамляе БелТА. «Вялікая размова з Прэзідэнтам» пройдзе ў Адміністрацыйным комплексе на праспекце Пераможцаў, 14. Плануецца, што колькасць удзельнікаў мерапрыемства складзе больш за 200 чалавек. У іх ліку не толькі журналісты, але і палітолагі, эканамісты, работнікі рэальнага сектара эканомікі, грамадскія арганізацыі і канфесіі. Такі адкрыты дыялог кіраўніка дзяржавы з грамадскасцю ўпершыню прайшоў у лютым 2017 года і меў вялікі грамадскі рэзананс.

Віншаванне. Звяртаючыся да суайчыннікаў з нагоды Дня абаронцаў Айчыны, Прэзідэнт Беларусі Аляксандр Лукашэнка падкрэсліў, што гэтае свята ўвасабляе ратную доблесць нашага народа і пераемнасць пакаленняў у самаадданым служэнні Радзіме. «Ваенная арганізацыя дзяржавы надзейна забяспечыць яе бяспеку ва ўмовах новых глабальных выклікаў і пагроз, а мір і спакой на беларускай зямлі будуць гарантаваны і ў далейшым, бо абарона Айчыны ў нас мае ўсенародны характар», — адзначыў Прэзідэнт. У год 75-годдзя вызвалення краіны ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў гэтая святочная дата набывае асаблівую значнасць.

Пашана. Дзяржаўнымі ўзнагародамі ўганараваныя 143 прадстаўнікі розных сфер дзейнасці. Адпаведны ўказ падпісаў кіраўнік дзяржавы Аляксандр Лукашэнка, паведамляе БелТА. Ордэнам Францыска Скарыны ўзнагароджаны галоўны рэдактар часопіса «Новая Неміга літаратурная» Анатоль Аўруцін. Сярод уганараваных медалём Францыска Скарыны — ігумення Свята-Раства-Багародзічнага стаўрапігіяльнага жаночага манастыра ў Гродне Марыя Глухава, галоўны рэдактар часопіса «Навука і інновацыі» Жанна Камарова. Ганаровае званне «Народны артыст Беларусі» прысвоена артысту балета (салісту) — вядучаю майстру сцэны Нацыянальнага акадэмічнага Вялікага тэатра оперы і балета Ірыне Яромкінай.

Знагоды. Прэзідэнт Беларусі павіншаваў калектыў Мазырскага дзяржаўнага педагагічнага ўніверсітэта імя І. П. Шамякіна з 75-годдзем з дня заснавання ВНУ. «Створаная ў цяжкія для краіны ваенныя гады ВНУ сёння стала адным з найважнейшых сацыяльна-адукацыйных цэнтраў Беларусі Палесся, — гаворыцца ў віншаванні. — Дзякуючы беражліваму стаўленню да традыцый айчыннай адукацыі, укараненню сучасных метадык, інфармацыйных тэхналогій і наватарскіх ідэй навукова-педагагічны калектыў універсітэта захоўвае і прымнажае гісторыю яго дасягненняў».

Стасункі. Пагадненне аб супрацоўніцтве падпісалі ў Мінску Беларускае саюз журналістаў і Саюз журналістаў Расіі. Подпісы пад дакументам паставілі іх кіраўнікі: з беларускага боку — Анатоль Лемяшонак, з расійскага — Уладзімір Салаўёў. «Гэта вялікае комплекснае пагадненне, якое адкрывае новыя перспектывы для супрацоўніцтва», — распавёў Уладзімір Салаўёў. На думку Анатоля Лемяшонка, «абодва бакі разумеюць, што ў сённяшнім свеце неабходна часцей звяртаць свае арыенціры і працаваць у адным ключы». Першы намеснік міністра інфармацыі Рэспублікі Беларусь Павел Лёгік дадаў, што «падпісанне пагаднення фіксуе той высокі ўзровень узаемадзейнення, узаема-разумення і супрацоўніцтва, які існуе паміж супольнасцямі беларускіх і расійскіх журналістаў».

Агляд афіцыйных падзей ад **Інесы ПЕТРУСЕВІЧ**

актуальна

«Удасканальваць медыйную прастору»

і іншыя задачы работы інфармацыйнай галіны краіны

Фота Андрэя Сазонцава

Пра іх ішла гаворка на калегіі Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь, дзе падводзілі вынікі 2018 года.

Міністр інфармацыі Аляксандр **КАРЛЮКЕВІЧ** падрабязна расказаў пра заканадаўчыя акты, прынятыя ў медыйнай сферы летась, а таксама звярнуў увагу на неабходнасць інавацый:

— У частцы заканатворчасці мы не можам збаўляць абароты і спыняцца на палове шляху. Варта не толькі назіраць за інфармацыйнай прасторай, але і ўдзельнічаць у ёй. Шмат залежыць ад новых формаў работы медыя... Робацьці ўсё па-старому, мы не зможам стварыць

існуе? Друкаваныя тыражы выданняў у дзесяць разоў большыя, чым колькасць наведванняў інтэрнэт-рэсурсаў гэтых выданняў. Навацыі і новая стылістыка змогуць прыйсці толькі тады, калі мы павялічым хуткасць, якая будзе спалучацца з пра-грэсам і разуменнем таго, што за інтэрнэт-рэсурсамі — будучыня.

На калегіі згадалі шматлікія мерапрыемствы, што адбываліся ў мінулым годзе, — выстаўку «СМІ ў Беларусі», Дзень беларускага пісьменства, фестываль «Славянскі базар у Віцебску». Гучалі развагі пра стан кнігавыдавецтва, удасканаленне распаўсюджвання кнігі і СМІ.

Намеснік прэм'ер-міністра Ігар ПЕТРЫШЭНКА даў ацэнку якасці распаўсюджвання друкаванай прадукцыі:

на паліцы

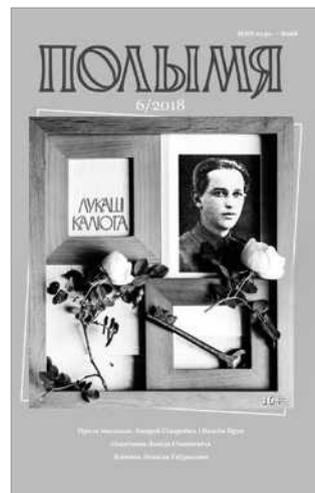
НА МОВЕ СЭРЦА

Літаратурныя выданні: з агнём думак і перажыванняў

Найстарэйшы айчынны часопіс «Польмя», як раней, так і цяпер, з'яўляецца флагманам перыядычных літаратурных выданняў, зазначылі ўдзельнікі рэдакцыйнай калегіі часопіса на пасяджэнні па выніках 2018 года. Часопіс захоўвае традыцыю, закладзеную яго першым рэдактарам Платонам Галавачом і яго паслядоўнікамі Петрусём Броўкам, Максімам Танкам, Міколам Мятліцкім і іншымі, — адлюстроўваць сучасны літаратурны працэс. Творы, што друкуюцца на старонках выдання, разнапланавыя. У кожным нумары ёсць тое, што задаволіць любую ўзраставаю катэгорыю: ад сталага чытача

да моладзевай аўдыторыі. На працягу года на старонках часопіса былі надрукаваныя творы 33 паэтаў і 29 празаікаў. Падчас гутаркі неаднаразова быў падкрэслены асаблівы прафесіяналізм складу рэдакцыі выдання: супрацоўнікі заўжды шукаюць новыя формы работы з чытачом, адлюстроўваюць у друку новыя з'явы на літаратурнай прасторы нашай краіны. Так, адзін з нумароў за 2018 год цалкам быў прысвечаны сеціратуры: пабачылі свет творы, змешчаныя ў інтэрнэце, усебакова разглядалася гэта з'ява. Іншыя два нумары ўзялі ў фокус увагі творчасць Гомеля і Віцебска.

Члены рэдкалегіі ўхвалілі высокі ўзровень прафесіяналізму, з якім рэгулярна рыхтуюцца навуковыя публікацыі, а таксама рубрыка «Галасы свету». На працягу года беларускаму чытачу адкрывалі шэраг аўтараў сусветнага маштабу. Знаёмчыся на роднай мове з творамі Тадэвуша Даленгі-Мастоўскага, Іржы Марэка, Ніколаза Бараташвілі, Лулы Куні, Алены Тулушавай, аматары высокай літаратуры мелі мажлівасць пераканацца: сапраўдныя пісьменнікі размаўляюць на мове сэрца, таму паміж літаратурамі няма меж: тое, што ідзе ад шчырых пачуццяў, зразумелае і блізкае кожнаму... Хай жа і надалей гарыць «Польмя» і грэе

агнём высокадухоўных думак і перажыванняў сваіх чытачоў!

Яна БУДОВІЧ

Мінскае гарадское аддзяленне СПБ запрашае:

- 3 сакавіка — на імпрэзу «Вясна... Каханне... Натхненне...» з удзелам пісьменнікаў аддзялення ў бібліятэку № 4 (12.00).
- 4 сакавіка — на сустрэчу з Анатолем Зэкавым у СШ № 108 (10.30).
- 4 сакавіка — на прэзентацыю кнігі Іны Фраловай «Рамонкі на асфальце» ў публічную бібліятэку № 21 (11.30).
- 4 сакавіка — на літаратурна-музычную імпрэзу «Душа душу пазнае і здалёк» з удзелам кампазітара і спевака Віктара Мясельскага і Міколы Шабовіча ў СШ № 168 (13.30).
- 4 сакавіка — на пасяджэнне студый юных літаратараў «Малінаўскія галасы» ў дзіцячую бібліятэку № 15 (16.00).
- 4 сакавіка — на сустрэчу з Сяргеем Трахімёнкам у бібліятэку імя Я. Купалы (16.00).
- 5 сакавіка — на сустрэчу з Ганнай Кашибай у СШ № 71 (12.00).

- 5 сакавіка — у Школу юнага паэта пры гарадскім аддзяленні СПБ (15.00).
 - 5 сакавіка — на прэзентацыю кнігі Яны Явіч «Уцёна ў Парыжы» ў публічную бібліятэку № 5 (14.00).
 - 6 сакавіка — на імпрэзу «Слова жанчыне» з удзелам Тацяны Лебедзевай у гімназію № 8 (13.00).
 - 6 сакавіка — на прэзентацыю кнігі Міхася Пазнякова «Матуля» ў публічную бібліятэку № 21 (14.00).
 - 6 сакавіка — на сустрэчу з Уладзімірам Мазго ў Ждановіцкую бібліятэку Мінскага раёна (13.00).
- Брэсцкае абласное аддзяленне СПБ запрашае:**
- 4 сакавіка — на сустрэчу з Георгіем Тамашэвічам і Аляксандрам Юдзіцкім у інстытут трэцяга ўзросту Ленінскага раёна г. Брэста (13.00).

- 5 сакавіка — на юбілейную імпрэзу Расціслава Бензерука ў дзіцячую раённую бібліятэку г. Жабінкі (14.00).
- Гродзенскае абласное аддзяленне СПБ запрашае:**
- 1 сакавіка — на святочны літаратурны вечар з нагоды 20-годдзя гарадскога літаб'яднання «Надзея» з удзелам Людмілы Кебіч і Дзмітрыя Радзівончыка ў Гродзенскі абласны інстытут развіцця адукацыі (15.00).
 - 2 сакавіка — на літаратурнае свята, прысвечанае Міжнароднаму дню роднай мовы, з удзелам Людмілы Шаўчэнкі ў СШ № 34 г. Гродна (11.00).
- Магілёўскае абласное аддзяленне СПБ запрашае:**
- 2 сакавіка — на літаратурна-музычную кампазіцыю «Вясна, как жэнічына, прекрасна» з удзелам Віктара Арцём'ева, Валянціны Габрусэвай і Леаніда Іскава ў Магілёўскую абласную бібліятэку імя У. І. Леніна (12.00).

за падзеяй

ТАЛЕНТЫ МІЦКЕВІЧАЎ

Унікальны рукапіс перакладу Евангелля на беларускую мову прадставілі ў Нацыянальнай бібліятэцы

Гістарычная падзея. Менавіта так госці ахарактарызавалі прэзентацыю ўнікальных рукапісаў перакладу на беларускую мову чатырох першых кніг Новага Запавету — паводле Матфея, Марка, Луці і Іаана, якая адбылася ў Дзень роднай мовы ў Музеі рэдкай кнігі Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі. Аўтар рукапісаў — Міхась Міцкевіч, малодшы брат Якуба Коласа, вядомы чытачам пад псеўданімам Антось Галіна.

Здаецца, чатыры прасценкі сшытачкі, на зялёнай вокладцы аднаго з іх прылеплены белы кавалачак паперкі з назвай «Святое Евангелле паводле Марка»... На пажоўклых старонках каліграфічным почыркам выведзена кожная літара, некаторыя словы закрэслены па некалькі разоў, дзесьці ёсць удакладненні на палях.

— Шмат гадоў таму са Злучаных Штатаў Амерыкі я прывезла рукапісны архіў Міхася Міцкевіча, — расказвае ўнучка Якуба Коласа, пісьменніца і перакладчыца Марыя Міцкевіч. — Нашы беларускія праваслаўныя святары папрасілі мяне перадаць рукапісы ім для вывучэння. Рукапісы былі перададзеныя, я іх не бачыла больш як 15 гадоў. А ў 2017-м была выстаўка, прысвечаная Міхасю Міцкевічу з нагоды 120-годдзя, у Дзяржаўным архіве-музеі літаратуры і мастацтва.

Я звярнулася ў біблейскую камісію, каб рукапісы перадалі на выстаўку, дзякуючы чаму яна выклікала шмат увагі. Пасля ў Нацыянальнай бібліятэцы адкрылася выстаўка «Беларусь і Біблія», дзе таксама экспанаваліся рукапісы. Нацыянальная бібліятэка вырашыла алічбаваць гэтыя матэрыялы, каб як мага больш людзей маглі іх убачыць.

Жыццё Міхася Міцкевіча было звязана з многімі краінамі — Расіяй, Польшчай, Германіяй, ЗША, але душой ён заўсёды заставаўся з Беларуссю. Быў апекуном сабора Святога Кірылы Тураўскага. Таму для прыхаджан сваёй царквы пачаў перакладаць кнігі на беларускую мову. Галоўным яго дасягненнем сталі гэтыя чатыры сшыткі Евангелля.

— Нам цікавая ўся сям’я Міцкевічаў, вельмі таленавітая, — падкрэслівае загадчык навукова-даследчага аддзела кнігазнаўства Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі Анатоль Сцебурка. — Дзякуючы Марыі Міцкевіч у навукоўцаў з’явілася ўнікальная маг-

чымасць: прачытаць Евангелле на беларускай мове, якое з’яўляецца не проста нашай спадчынай, але і вельмі важным гістарычным матэрыялам.

У хуткім часе рукапісы Міхася Міцкевіча будуць перададзены выдаўцам. І, магчыма, хутка з’явіцца факсімільнае выданне ўсіх чатырох частак Евангелля на беларускай мове. Сродкі для рэалізацыі праекта ўжо сабраныя.

Вікторыя АСКЕРА, фота аўтара

Марыя Міцкевіч прадстаўляе рукапіс перакладу Евангелля на беларускую мову.

конкурсы

У юных аўтараў — уласны почырк

Раённы конкурс юных чытальнікаў «Сэрцам роднага слова краніся» адбыўся напярэдадні Міжнароднага дня роднай мовы ў сталічнай гімназіі № 174. Два дні працягвалася сапраўднае свята, накіраванае на папулярныя роднай мовы, выхаванне ў школьнікаў цікавасці да твораў айчынных пісьменнікаў.

Падчас творчага саборніцтва вучні чыталі вершы класікаў і сучасных аўтараў. Тэматыка самая разнастайная.

Членаў журы ўразілі акцёрскае майстэрства выканаўцаў, выразнасць маўлення і кампазіцыйная цэласнасць выступлення. Усе чытальнікі, якія занялі прызавыя месцы, узнагароджаны дыпламамі ўпраўлення па адукацыі адміністрацыі Маскоўскага раёна.

Сёлета слухачоў і журы прыемна здзівілі вучні, якія прадставілі вершы ўласнага сачынення. У юных аўтараў адчуваецца ўласны почырк, сваё стаўленне

да жыцця. Многія прысвячалі вершаваныя радкі малой радзіме, вядомым асобам, ветэранам вайны. Пераможцамі ў намінацыі «Уласныя вершы» сталі Яна Каляціна (СШ № 3), Андрэй Півавараў (гімназія № 174) і Юлія Цецерукова (СШ № 215). А майстар-клас паэта Анатоля Зэкава натхніў юных аўтараў на новыя ідэі, на стварэнне новых вершаў.

Ганна КАЗЛОВА

набыткі

БЕЛАРУСКІ КОД

Калекцыю Нацыянальнага мастацкага музея папоўнілі краявіды Каўказа, створаныя нашым земляком

Жывапісец з Гродна, які шмат гадоў жыў на Каўказе, Аляксандр Рубец перадаў у дар свае творы Нацыянальнаму мастацкаму музею Беларусі.

Аляксандр Рубец — ганаровы сябар Расійскай акадэміі мастацтваў, віцэ-прэзідэнт Творчага саюза мастакоў Расіі па Паўднёвай федэральнай акрузе, кіраўнік Стаўрапольскага рэгіянальнага аддзялення Творчага саюза мастакоў Расіі. Летась у карціннай галерэі Слуцка праходзіла невялікая персанальная выстаўка творцы, якая выклікала цікавасць у землякоў. На адкрыцці экспазіцыі прысутнічалі прадстаўнікі Нацыянальнага мастацкага музея, і гаворка зайшла пра перадачу Нацыянальнаму мастацкаму некалькіх твораў. Дарэчы, работы былі выбраныя менавіта з тых, што экспанаваліся ў Слуцку.

— Безумоўна, я з задавальненнем зрабіў такі падарунак, —

падкрэсліў мастак. — Калісьці я вучыўся ў Рэспубліканскай школе-інтэрнаце па музыцы і выяўленчым мастацтве ў Мінску і ўвесь час па выхадных бываў у музеі. Таму цяпер падарыць яму свае работы для мяне вельмі ганарова. Я шмат гадоў пражыў у расійскім Пяцігорску, але мяне ўсе лічаць беларусам. Таму што ўва мне закладзены беларускі код, які заўсёды адлюстроўваецца ў работах.

Між тым ёсць дамова аб правядзенні ў наступным годзе ў Нацыянальным мастацкім музеі двух творчых праектаў: выстаўкі мастакоў — сяброў Расійскай акадэміі мастацтваў і экспазіцыі твораў народнай творчасці і прафесійных майстроў з усіх каўказскіх рэспублік. Аляксандр Рубец будзе выступаць у ролі культурнага дыпламата.

Вікторыя АСКЕРА

2 сакавіка — 120 гадоў з дня нараджэння Аляксандра Міронскага (1899—1955), рэжысёра, заслужанага дзеяча мастацтваў БССР.

2 сакавіка — 105 гадоў з дня нараджэння Аляксея Бірычэўскага (1914—1987), заслужанага артыста БССР.

2 сакавіка 70 гадоў адзначае Леанід Малышаў, майстар дэкаратыўна-ўжытковага мастацтва.

3 сакавіка — 100 гадоў з дня нараджэння Міколы (Мікалая) Тагура (1919—2001), перакладчыка, паэта, крытыка.

3 сакавіка 85 гадоў спаўняецца Галіне Талкачовай, народнай артыстцы Рэспублікі Беларусь.

3 сакавіка 80 гадоў святкуе Анатоль Зарубка, кампазітар, педагог.

3 сакавіка 75 гадоў адзначае Юлія Палосіна, актрыса, педагог.

3 сакавіка 70-гадовы юбілей адзначае Юрый Івахнішын, мастак інтэр’ера.

3 сакавіка 50-годдзе святкуе Вольга Пераверзева, паэтэса.

4 сакавіка 85 гадоў спаўняецца Анатолу Дзялендзіку, драматургу, празаіку, сцэнарысту.

4 сакавіка — 385 гадоў з дня нараджэння Казіміра Лышчынскага (1634—1689), мысліцеля, грамадскага дзеяча і педагога.

4 сакавіка — 105 гадоў з дня нараджэння Генадзя Шведзіка (1914—1942), паэта.

4 сакавіка — 100 гадоў з дня нараджэння Міколы (Мікалая) Лупсякова (1919—1972), празаіка, дзіцячага пісьменніка, перакладчыка.

4 сакавіка — 95 гадоў з дня нараджэння Аляксандра Коршунава (1924—1991), літаратуразнаўца, гісторыка старажытнай беларускай літаратуры, тэкстолога.

4 сакавіка — 95 гадоў з дня нараджэння Лідзіі Ражанавай (1924—2015), артысткі балета, народнай артысткі Беларусі.

4 сакавіка 70 год спаўняецца Івану Тамашэвічу, спеваку, баяністу, педагогу, народнаму артысту Беларусі.

5 сакавіка 60-гадовы юбілей адзначае Уладзімір Мазго, паэт, дзіцячы пісьменнік.

6 сакавіка — 120 гадоў з дня нараджэння Пятра Самцэвіча (1899—1941), лінгвіста, фалькларыста.

7 сакавіка — 100 гадоў з дня нараджэння Аляксея Слесарэнкі (1919—2005), празаіка, акцёра, заслужанага дзеяча культуры Рэспублікі Беларусь.

7 сакавіка — 90 гадоў з дня нараджэння Уладзіслава Уласава, акцёра тэатра лялек, заслужанага артыста БССР.

7 сакавіка 60 гадоў святкуе Язэп Янушкевіч, літаратуразнаўца, даследчык-архівіст, археограф, перакладчык.

8 сакавіка — 90 гадоў з дня нараджэння Юрыя Тышкевіча (1929—1983), графіка.

люстэрка тыдня

Фонд «Дырэкцыя II Еўрапейскіх гульніў 2019 года» і тэлеканал *Euronews* заключылі дагавор аб інфармацыйным супрацоўніцтве, у адпаведнасці з якім еўрапейскі тэлеканал размесціць у сваім эфіры відэаролікі, прысвечаныя Беларусі і ў прыватнасці II Еўрапейскім гульніям 2019 года. Тэлеканал *Euronews* ужо прадставіў іміджавае відэа пра Мінск і Беларусь у сваёй эфірнай сетцы. Ролік дэманструецца на тэлеканале і распаўсюджае пра сталіцу Беларусі і наваколля, выдатныя мясціны, якія могуць наведаць госці. Канцэпцыя відэа распрацавана сумеснымі намаганнямі тэлеканала *Euronews*, крэатыўнага агенцтва *Contended* (Лондан), а таксама дырэкцыі II Еўрапейскіх гульніў.

Знагоды Міжнароднага дня роднай мовы жыхары краін Азіі распавядалі пра сваё любімае слова на беларускай мове ў спецыяльным відэароліку, які размясціў у сваім твітар-акаўнце Надзвычайны і Паўнамоцны Пасол Беларусі ў Кітайскай Народнай Рэспубліцы Кірыл Руды. У сумесным флэшмобе жыхары В’етнама, Індыі, Інданезіі, Японіі, Рэспублікі Карэя і Кітая трымаюць плакаты, дзе напісана любімае беларускае слова і яго пераклад на родную мову. Дзякуючы лексічнай падборцы відэарад напоўнены пазітывам: вобраз Беларусі выглядае вельмі прывабна.

Жывапісец Аляксандр Рубец, які цяпер жыве ў расійскім Пяцігорску, перадаў у дар дзве карціны Нацыянальнаму мастацкаму музею Беларусі. Урачыстая цырымонія перадачы пейзажаў «Асеція. Аланія. Даргава» і «Вяршыні Дангуз-Аруна» адбылася ў Белай зале музея. Паводле генеральнага дырэкцара ўстановы Уладзіміра Пракапцова, гэта ўнікальныя пейзажы: «Для нас велькі гонар мець такі выдатны падарунак ад нашага земляка і вядомага мастака». Ён таксама паведаміў, што ў наступным годзе запланаваныя два вількія праекты, адзін з якіх пазнаёміць з мастацтвам Каўказа, а другі — з творчасцю акадэмікаў і членаў-карэспандэнтаў Расійскай акадэміі мастацтваў.

Пісьменнік Аляксей Іваноў лічыць дрэнным фільм «Табол», зняты па яго кнізе. Першапачаткова сцэнар да карціны быў напісаны ім, але ў выніку тэкст перапрацавалі да непазнавальнасці, і Іваноў зняў сваё імя з цітраў, паведамляе ТАСС са спасылкай на агента пісьменніка Юлію Зайцаву. Па меркаванні пісьменніка, стваральнікі карціны «бьсталантна распарадзіліся атрыманым рэсурсам». «Аляксей першапачаткова напісаў сцэнар да фільма, але гэты сцэнар быў вельмі моцна перапрацаваны рэжысёрам. Аляксей год спрабаваў пераканаць рэжысёра і прадзюсара, што зменены сцэнар не адпавядае гістарычнай праўдзе, ён павярхоўны і ў ім згублена логіка... На жаль, пераканаць іх не атрымалася... Аляксей сказаў: “Гэта не мая гісторыя, я не буду пад ёй падпісвацца, і я здымаю сваё імя з цітраў”», — распавяла ТАСС Юлія Зайцава.

Фільм «Зялёная кніга» амерыканскага рэжысёра Пітэра Фарэлі заваяваў «Оскар» у намінацыі «Найлепшы фільм», паведамляецца на афіцыйным сайце прэміі. Заснаваная на рэальных падзеях, карціна распавядае пра вандраванні джазавага піяніста Дона Шырлі і яго кіроўцы і ахоўніка Тоні Ліпа па поўдні ЗША ў 1962 годзе. Выправіўшыся ў шлях, яны карыстаюцца так званай Зялёнай кнігай, у якой паказаныя бяспечныя месцы для афраамерыканцаў. Фільм таксама ўганараваны прэміяй «Оскар» у намінацыі «Найлепшы арыгінальны сцэнар». У сумежнай катэгорыі — «Найлепшы адаптаваны сцэнарый» — перамог фільм «Чорны кланавец», зняты рэжысёрам Спайкам Лі па аднайменнай кнізе Рона Сталварта. А званне «Найлепшы рэжысёр» журы прэміі прысудзіла мексіканцу Альфонсу Куарону.

Агляд цікавінак ад Іны ЛАЗАРАВАЙ

«БЕЛАРУСЫ — САМЫ АНТЫНАЦЫСЦКІ НАРОД...»

Здаецца, ужо прайшло шмат часу пасля завяршэння Вялікай Айчыннай вайны, але той час жыве ва ўспамінах, якія не дазваляюць прапусьціць памятных даты. Але чаму пра падзеі, якія адбыліся больш за паўстагоддзя таму, трэба гаварыць? Таму варта шукаць тое, што пакуль не прамоўлена, у архівах, сярод стосаў папер і дакументаў, знаходзячы сведчанні ваеннага часу.

На базе Нацыянальнага архіва Рэспублікі Беларусь у межах праграмы XXVI Мінскай міжнароднай кніжнай выстаўкі-кірмашу ўдзельнікі круглага стала, прысвечанага 75-годдзю вызвалення Беларусі ад нацысцкіх захопнікаў, абмеркавалі актуальныя пытанні захавання памяці і гістарычнай праўды народа аб гісторыі Вялікай Айчыннай вайны. Гаворка ішла пра неабходнасць новых выданняў па гэтай тэме.

Аляксандр КАВАЛЕНЯ, акадэмік-сакратар АДДЗЯЛЕННЯ ГУМАНІТАРНЫХ НАУК І МАСТАЦТВАў НАЦЫЯНАЛЬНАЙ АКАДЭМІІ НАУК БЕЛАРУСІ, член-карэспандэнт НАН БЕЛАРУСІ, доктар гістарычных навук, прафесар:

— Сёння мы адчуваем, што павінны займацца навукова-папулярнай літаратурай: час паграбуе. Вельмі важна замацаваць у грамадскай свядомасці гістарычную памяць. Існуе шмат людзей і арганізацый, якія імкнуцца размыць нацыянальную памяць беларусаў. Наша асноўная задача — выхоўваць праз гістарычную памяць маладое пакаленне. Лозунгамі не выхоўваюць — выхоўваюць сур'ёзным удзелам і прыкладам. Трэба здзівіць грамадства нейкай разынкай — як зацікавіць чытача, якім чынам падаць той ці іншы матэрыял, каб гэта чапляла душу. Гаворачы пра падзеі Вялікай Айчыннай вайны, мы не павінны забываць тых, на чых плячах стваралася сапраўдная героіка народа. Нам трэба помніць пра гэтую сувязную нітку пакаленняў і эпох.

Ігар МАРЗАЛЮК, старшыня камісіі Палаты прадстаўнікоў Нацыянальнага сходу Рэспублікі Беларусь па адукацыі, культуры і навуцы, член-карэспандэнт Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі, доктар гістарычных навук, прафесар:

— Беларускі народ — гэта адзіны народ ва Усходне-Цэнтральнай Еўропе, для якога слова «вайна» — падзеі 1941—1945 гг. Узровень геннай памяці. Ва ўсіх цывілізаваных краінах ёсць гістарычная палітыка і ёсць абсалютна акрэсленыя месцы гістарычнай памяці, якія з'яўляюцца знакавымі з'явамі. Скажу пра заканадаўства Федэратыўнай Рэспублікі Германія, дзе пытанні гістарычнай памяці вельмі жорстка кантралююцца, і фальсіфікацыі, хлусня не абвясчаюцца свабодай слова, асабліва што звязана з адмаўленнем фактаў злачынстваў і выкарыстаннем нацысцкай сімволікі. Я б з задавальненнем пераклаў на беларускую і рускую мовы закон ФРГ і ўзаконіў бы тут. Ёсць рэчы, якія ў прыстойным грамадстве рабіць нельга. Ніякай палітычнай мэтазгод-

насцю і высокімі ідэямі злачынствы супраць чалавецтва не апраўдваюцца.

За што ваявалі беларусы? Сёння вельмі папулярная наскрозь ілжывая ідэя, якая сцвярджае, што нашы продкі сталі ахвярамі паміж молатам і кувадай і нібыта нічога не разумелі. Нядаўна прачытаў, што на першай фазе вайны 98 % беларусаў падтрымлівалі немцаў і толькі 2 % змагаліся за сталінскі рэжым. Але чым была вайна з самага пачатку? Гэта чарговы разрыў адзінай тэрыторыі, гэта акупацыя розных частак па-рознаму, гэта пацыфікацыйныя дзеянні на Палессі з боку ўкраінскіх нацыяналістаў не толькі супраць плякаў, гэта этнічныя зачыскі Віцебшчыны, якія праводзіліся латышскімі паліцэйскімі батальёнамі (пра што публікаваўся не адзін зборнік). Пра такія рэчы нельга забываць. Але не для таго, каб памнажаць нянавісць і злобу. Гэта наўпрост праўдзівае адлюстраванне падзей, каб было зразумела, чаму пятнаццацігадовыя хлопцы бралі ў рукі зброю. Вельмі часта кажуць, што не было ніякага беларускага партызанскага руху, не было беларускай суб'ектнасці ў гэтым. Некаторыя сцвярджаюць, што змаганне было за нейкія сусветныя ідэалы і савецкую радзіму. Так, але вобраз Беларусі як рэспублікі быў суб'ектаваны. Некаторыя ўвогуле лічаць, што ўсе партызаны былі бандытамі. Безумоўна, былі крымінальнікі са зброяй у руках, якія рабавалі ўсіх. Але ж калі гэта выстаўляецца ў лепшых традыцыях гебельсаўскай прапаганды — гэта абраз і знявага тых, хто сапраўды змагаўся з ворагам. Гэта пляюк у твар Янку Брылю, Алесю Адамовічу, Васілю Быкаву. Цікавы момант, на які звычайна не звяртаюць увагі: беларусы — самы антынацысцкі народ Усходне-Цэнтральнай Еўропы. Колькасць калабарацыяністаў, здраднікаў і тых, хто супрацоўнічаў з нацыстамі, у нас самая мінімальная з усіх астатніх еўрапейскіх краін. Калі гісторык, ці публіцыст, ці журналіст памнажае эскалацыю нянавісці, то ён нясе адказнасць у разы большую. Для таго, каб хтосьці пайшоў забіваць, патрэбна стварыць вобраз ворага.

Аляксей ЛІТВІН, загадчык аддзела ваеннай гісторыі Беларусі Інстытута гісторыі Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі, доктар гістарычных навук, прафесар:

— Трэба ведаць праўду пра кожную падзею ў дэталю. Нельга прапаведаваць глыбокія філасофскія ідэі, калі мы — гісторыкі — не разабраліся ў фактах. Бо наша задача — знайсці праўду. Нас паважаюць толькі тады, калі можам прадставіць нейкую фактуру і версію, якіх можа быць колькі заўгодна. Напрыклад, мы кажам — «Беларусь-партызанка», а што за гэтым? Чаму ў нас партызанская барацьба была законная? Савецкі Саюз не склаў зброю, як некаторыя краіны. Усім, хто крытыкуе партызанскія дзеянні, раю пачытаць нямецкія дакументы.

Павінна быць некалькі ўзроўняў — глыбокае гістарычнае даследаванне, папулярныя гісторыі, і ўсё гэта мае быць падтрымана дзяржаўнай праграмай. У гэтай сувязі мне бачыцца вялікім

крокам перавыданне серыі кніг «Памяць», бо гэта будзе новы ўзровень.

Барыс ДАЛГАТОВІЧ, гісторык, кандыдат гістарычных навук:

— У гэтай справе важна, каб нас сапраўды пачулі па ўсёй Беларусі, бо такія мерапрыемствы трэба праводзіць у маштабе рэспублікі. Мы, гісторыкі, часта сустрэкаемся і дзелімся досведам адзін з адным, але гэта ўсё роўна вельмі мала ў параўнанні з тым, што можна было б арганізаваць. Людзі шмат чаго не ведаюць пра тую жыхлівую падзею. Узяць хаця б пытанне: колькі было абаронцаў Брэсцкай крэпасці? Чаго толькі не пішуць да нашага часу... Вядома, мы займаемся не мастацкай літаратурай. Але ўсё ж такі мы імкнемся паднесці, паказаць сваю літаратуру так, каб яна дайшла да шырокага чытача. І ў гэтай сувязі трэба адзначыць выданні, створаныя дзякуючы Нацыянальнаму архіву і ў выдавецтве «Беларуская Энцыклапедыя імя Петруся Броўкі»: і па паліграфіі, і па змесце, і па кадрах, якія працуюць доўгія гады.

Дарэчы, у нашых мінулых праціўнікаў і саюзнікаў па Другой сусветнай вайне выдадзена ўжо больш як сто тамоў, прысвечаных гэтай тэме. Нам у Беларусі хоць бы 10 падрыхтаваць... Кадры, матэрыяльная база ёсць — і гэта галоўнае. Але патрэбная фінансавая падтрымка.

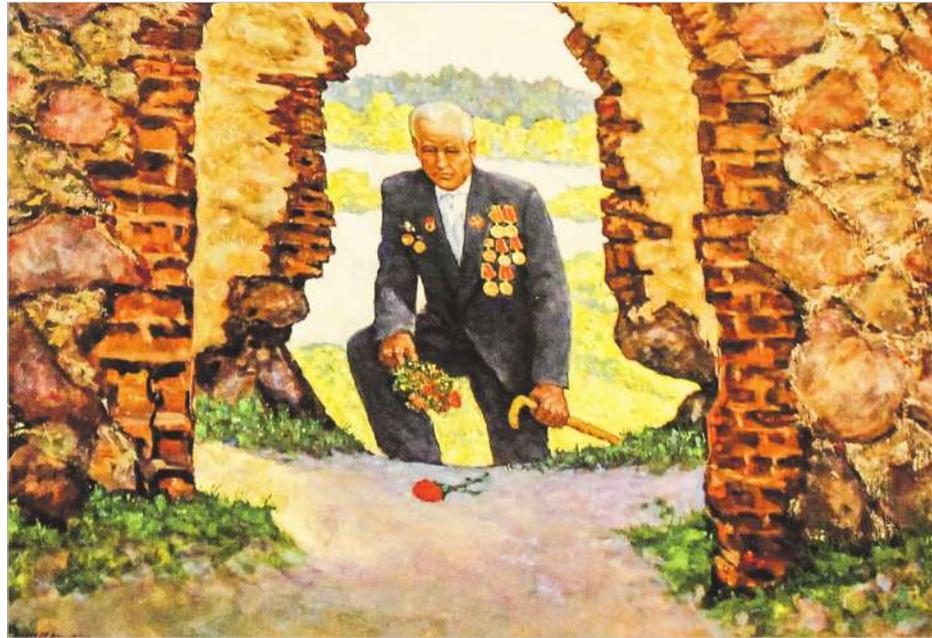
Уладзімір АНДРЬЕВІЧ, дырэктар выдавецтва «Беларуская Энцыклапедыя імя Петруся Броўкі»:

— 3 улікам сучасных тэхналогій, кліпавасці падачы інфармацыі, візуальнага ўспрымання праца выдавецтва павінна таксама мяняцца. У нашых планах — адметнае сучаснае выданне энцыклапедыі спаленых вёсак Беларусі. Магчымасці ёсць: мы маем досвед, і трэба спрабаваць, трэба рызыкаваць, трэба ісці наперад. Другі праект, што плануецца, — ілюстраваная энцыклапедыя партызанаў Беларусі. Здавалася б, шмат напісана, паказана і расказана. Але побач з героікай існавала цэласнае жыццё партызанскага руху на тэрыторыі Беларусі. Так, можна было б звярнуцца да серыі «Памяць» — выдаць яе ў электронным варыянце. Таксама мяркуючы выдаць кнігу пра канцлагер у Масюкоўшчыне.

У Беларусі не да канца ўсвядомілі ўрокі вайны, таму серыя «Беларусь. Трагедыя і праўда памяці» будзе працягвацца. Мы бяром на сябе функцыю «лакаматыва», будзем выдаваць кнігі на двух ці трох мовах, каб нашу беларускую пазіцыю ўспрынялі і за межамі нашай краіны.

Насамрэч чытацкі запыт ёсць, такія кнігі выклікаюць эмоцыі асабліва ў моладзі, сцвярджаюць гісторыкі. Успомніць хаця б кнігі «3 верай у перамогу. Беларусь у Вялікай Айчыннай вайне» ці «Боль і гнеў. Халакост і супраціўленне ў Наваградку», што была прэзентавана на выстаўцы. У розныя перыяды да апісання вайны падыходзілі па-рознаму. Новыя архівы могуць нарадзіць новыя погляды. Але беларускія вучоныя запэўніваюць: нават пры новых канцэпцыях не адкідваецца тое, што ўжо было напрацавана.

Яўгенія ШЫЦЬКА

Леанід Дударэнка «Крэпасць над Бугам».

Ужо пятнаццаць гадоў у Цэнтральным доме афіцэраў дзейнічае Студыя ваенных мастакоў, якая развівае ваенна-гістарычныя і героіка-патрыятычныя тэмы ў выяўленчым мастацтве. Каля вытокаў стварэння студыі стаяў народны мастак СССР і Беларусі Міхаіл Савіцкі, чалавек, які прайшоў Вялікую Айчынную вайну і ў сваіх творах распавядаў пра адну з самых драматычных эпох у гісторыі чалавецтва. Цяпер творчае аб'яднанне ўзначальвае заслужаны дзеяч мастацтваў Беларусі Мікалай Апіёк. З нагоды 15-годдзя з моманту заснавання студыі створаны альбом «Айчыне служым», які выйшаў у выдавецтве «Чатыры чвэрці».

Упершыню пад адной вокладкай сабраныя творы і творчыя біяграфіі прызнаных майстроў, якія шмат гадоў

прысвяцілі ваенна-гістарычнай тэме ў выяўленчым мастацтве. Замалёўкі ваенных дзеянняў, партрэты і пейзажы творцаў кранаюць глыбокім сэнсам, асабістай гісторыяй кожнага аўтара. Пачынаецца альбом з біяграфіі і работы «Партызанская Мадонна» (1978 г.) Міхаіла Савіцкага.

— Мы зрабілі альбом, які захоўвае глыбокія ўспаміны пра тую часу, — адзначаюць на прэзентацыі старшыня Студыі ваенных мастакоў Мікалай Апіёк. — У нас наперадзе дзве знакавыя трагічныя, але ж урачыстыя падзеі — 75 гадоў з дня вызвалення Беларусі і 75 гадоў Вялікай Перамогі. На мой погляд, мы, мастакі, чые сем'і перажылі вайну, не можам быць абьякавыя да гэтай тэмы. Вельмі хочацца расказаць пра яе глыбей будучым пакаленням. Я хачу, каб усе разумелі: мы кажам не пра мінулае, а пра памяць.

Праз памяць

Патрыятычная тэма ў альбоме Студыі ваенных мастакоў

У альбоме паказана, як беларускія мастакі розных пакаленняў прысвяцілі свой талент таму, каб прыцягнуць увагу да работ патрыятычнай тэматыкі, што спрыяюць эстэтычнаму, духоўнаму і маральнаму выхаванню. Вобразнае ўвасабленне воінскага подзвігу ў сюжэтна-тэматычных карцінах і партрэтах, тэма сучаснасці ў творах розных жанраў, прысвечаных цяжкай працы, духоўнаму свету сучаснага абаронцы, сведчаць пра тое, што мастакі працягваюць традыцыі Міхаіла Савіцкага.

— Выдадзены альбом — гэта мастацкая перамога, — адзначае старшыня Беларускага саюза мастакоў Рыгор Сітніца. — Гэтыя аўтары не толькі разумеюць, што ёсць мастацтва і што ёсць культура, яны яшчэ і фарміруюць вялікі пласт успамінаў, прадстаўленых у мастацкай форме. Мы павінны паказваць устоі, якія стваралі нашы дзяды, прададзены. Зараз мы адбудоўваем, фактычна ўзнаўляем нашу дзяржаву. І гэта атрымаецца ў тым ліку пры дапамозе той па-

мяці, якая захаваная праз альбом «Айчыне служым».

Сёння ў Студыю ваенных мастакоў уваходзяць вядомыя творцы, сярод якіх Іван Міско, Уладзімір Уроднік, Георгій Лойка, Аляксандр Асядлоўскі і іншыя. Аўтары актыўна супрацоўнічаюць з моладдзю. За пятнаццацігадовую гісторыю студыі арганізавана нямала тэматычных выставак для маладога пакалення.

Вікторыя АСКЕРА

Сучаснасць і мінуўшчына:

вопыт краязнаўчай рэгіянальнай перыёдыкі

«Бібліятэка» Брэсцкага раённага краязнаўчага альманаха «Астремчаўскі рукапіс» папоўнілася чарговым выпускам — чацвёртым нумарам за 2018 год, альбо 24-м з пачатку выдання — з 2013 года. Асабіста я ашчадна стаўлюся да ўласнага збору гэтага альманаха. Трымаю ў хатняй бібліятэцы на заўважным месцы. Стараюся не прапусціць ніводнага нумара, удзячны рэдактару і ўкладальніку пісьменніку Аляксандру Валковічу.

«Астремчаўскі рукапіс» — адметны краязнаўчы партрэт Брэсцкага раёна, блізніх да яго ваколіц. Партрэт, які, вобразна кажучы, пастаянна дапаўняецца і пашыраецца. Пройдзе час — і без альманаха ў вывучэнні дакладнай гісторыі згаданага рэгіёна нельга будзе абысціся.

Рубрыкі ў «Астремчаўскім рукапісе», як правіла, традыцыйныя, яны пераходзяць з нумара ў нумар: «Астремчава і астремчаўцы»; «Чароўныя спевы і паданні спадчыны»; «Народныя святы і звычаі Берасцейшчыны»; «Скарбніца народных талентаў»; «Старонкі гісторыі»; «Літаратурная сядзіба»; «Кніжная зала»; «Карані»; «Калаўрот культурнага жыцця»; «У дапамогу ўстановам культуры»; «Мая маладая радзіма». Для параўнання зазірнем, напрыклад, у першы нумар за 2017 год. Адрозненні неістотныя: у 2017-м ёсць яшчэ «Вернісаж» — у раздзеле змешчаны два матэрыялы пра заняткі дзяцей выяўленчым мастацтвам. І ў нумары за 2017 год не было раздзела «Мая маладая радзіма», які ёсць у нумары за 2018-ы...

Але ж зараз гартаем старонкі апошняга выпуску... Мяркую, што агляд напісанага не будзе лішнім. Наклад нумара — 99 асобнікаў. І, магчыма, шмат якія вялікія бібліятэкі краіны нават і не ведаюць, што ёсць, перыядычна, адзін раз у квартал, выходзіць «Астремчаўскі рукапіс».

Вось якой з’яўляецца тэматычная прастора. «Астремчава і астремчаўцы» — падборка дакументальных ілюстрацый «Хроніка станаўлення ў фотаздымках»; «Старая слава новую любіць»; «Ордэн Пашаны — кіраўніку» — пра сённяшні дзень ААТ «Астремчава» Алега Бурака; «Свята гарыць» — гісторыя сустрэч народнага артыста СССР легендарнага беларускага кампазітара Ігара Лучанка з калгасным старшынёй Аляксеем Скакуном; фотарэпартаж «Замежныя адрасы “Астремчаўскіх Лявонаў”» — пра паездку народнага ансамбля музыкі і песні ў Польшчу.

У раздзеле «Чароўныя спевы і паданні спадчыны» — «Аповед народнай лекаркі Марыі Буйніцкай з Новых Лышчэй пра вайну і вясковае жыццё» (запісала студэнтка 1 курса спецыяльнасці «Беларуская філалогія» Брэсцкага дзяржаўнага ўніверсітэта імя А. С. Пушкіна Марына Ермакова. Запіс зроблены ў 2014 годзе); «Класічная літаратура жыве ў народзе» (запісала студэнтка 1 курса спецыяльнасці «Беларуская філалогія» БрДУ Ганна Сагановіч. Запіс зроблены ў 2015 годзе); «Новыя высельныя звычаі» (запіс студэнткі Марыі Дзейнак. Запіс зроблены ў 2015 годзе); «Прыпеўкі розных гадоў» (запісана студэнтамі філалагічнага факультэта БрДУ імя А. С. Пушкіна сумесна з рэдакцыяй «Астремчаўскага рукапісу» падчас фальклорна-гістарычных вандровак па Брэсцкім раёне. Запісы 2013—2017 гг.). Звяршае раздзел публікацыя слоў і нот песні Яўгена Ксяневіча на словы Ніны Мацяш «Калыханка маме». Уражлівы «фальклорны шытак», які дапоўніла цёплая сучасная песня! Так, фальклорная практыка, відавочна, існуе ў праграме навучання філолагаў ва ўсіх ВНУ краіны. Брэсцкі дзяржаўны ўніверсітэт імя А. С. Пуш-

кіна — не выключэнне. Але ўсё ж такі, мусіць, выключэннем з’яўляецца тое, што запісы гэтыя не знікаюць у справаздачах і архівах, а становяцца прадметам публікацыі, падштурхоўваюць цікаўнага чытача да новых пошукаў, да новых сустрэч са здабыткамі народнай фальклорнай памяці. Такой арганізацыі публікацый, такой тэматычнай прасторы спрыяе і ўдзел ў рабоце краязнаўчага альманаха ў ролі навуковага кансультанта доктара філалагічных навук кіраўніка лабараторыі «Фалькларыстыка і краязнаўства» БрДУ Іны Анатольеўны Швед. Яе ўражлівым грунтоўным артыкулам «“Крутэ носяць бугато суломы ў свої норы — зыма хулодна будэ”: крот у беларускіх народных уяўленнях» адкрываецца яшчэ адзін важкі раздзел альманаха — «Народныя святы і звычаі Берасцейшчыны». Цікавымі падаюцца публікацыі Марыі Русенкі «Народныя паданні пра назвы вёсак Брэсцкага раёна: Люта, Зводы, Чэрск», «Старажытны фальклор маленькай вёсачкі» Вікторыі Галаш. Што да артыкула В. Галаш, то яна ўзнаўляе некаторыя аповеды жыхароў маленькага паселішча Манчакі ў Камянецкім раёне. Карэнных жыхароў у ёй ужо амаль не засталася. Аповеды аўтар пераказвае з вуснаў сваёй маці — Таццяны Аляксеўны, якая жыла ў вёсцы да 16 гадоў. Але ж учэпістая памяць шмат што захавала. Тым самым Вікторыя Галаш і «Астремчаўскі рукапіс» падказваюць правільны шлях. Вёска праз розныя пакаленні даўно перасялілася ў горад. Але захавалася вясковая памяць. І варта яе не абмінаць, прыглядацца да носьбітаў вясковага сапраўды народнага фальклору ў іншых абставінах. Што і зрабіла ў дадзеным выпадку маладая даследчыца. І ў выніку, як піша В. Галаш, «дзякуючы аповедам Таццяны Аляксеўны мы набываем шчаслівую магчымасць захаваць частку нематэрыяльнай спадчыны нашых прашчур, важны складнік беларускай этнакультуры, выкладзенай у лакальнай спецыфіцы фальклору, на жаль, вёска, якая вымірае».

«Скарбніца народных талентаў» — матэрыялы пра народныя калектывы і народных майстроў. У «Старонках гісторыі» — цікавыя нарысы Нікіты Стрыжа «Жыліе сялян Брэсцкага павета». У якасці ілюстрацый выкарыстаны рэпрадукцыі старых паштовак з калекцыі члена Саюза пісьменнікаў Беларусі, вядомага філакартыста, лаўрэата Прэміі Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь «За духоўнае адраджэнне» Уладзіміра Ліхадзедава.

Знайшлося ў альманаху месца і літаратурна-мастацкім публікацыям — у раздзеле «Літаратурная сядзіба». У нумары, які зараз разглядаецца, — аповяданне Аляксандра Валковіча «Боты ўсмятку» і паэтычная падборка Аксаны Валуй «Асенні матывы». У «Кніжнай

паліцы» — рэцэнзія на кнігу Ціны Хутаранкі «Адляцеўшы клін: гісторыя Чэрняў у лёсе народа» (краязнаўчая публіцыстыка расказвае пра добра вядомае ёй паселішча, пра землякоў, якія чымсьці сябе сцвердзілі ў розных галінах дзейнасці, у розныя дзесяцігоддзі). Аўтар рэцэнзіі А. Валковіч падкрэслівае галоўны стрыжань краязнаўчай кнігі: «... галоўны герой аповеду — сама аўтар. Яна шмат ведае, умее, памятае і, уласна кажучы, на яе генетычнай памяці мінулага, сувязі яго з сапраўдным і будучым, вернасці роднаму краю, па сутнасці, увесці аповед і трымаецца». Рэцэнзія прысвечана працы далёка не самай прыкметнай, аўтару малавядомаму, адпаведна — і значнасць гэтая інфармацыя набывае асаблівую. Ужо хаця б па той прычыне, што, чым шырэйшае будзе веданне пра кнігу Ц. Хутаранкі, тым болей шанцаў давесці інфармацыю пра паселішча Чэрск да большай грамады. Магчыма, і за межамі паселішча, раёна, а мо і ўсёй Брэсцкай вобласці знойдуцца цікаўныя да гэтай краязнаўчай кнігі людзі?!

Раздзел «У дапамогу ўстановам культуры» змяшчае сцэнарый тэматычнага прадстаўлення «Беларускія калядкі» (распрацоўка Астремчаўскага СДК, падрыхтавала да друку Людміла Мельнік). Змяшчае «Астремчаўскі рукапіс» і матэрыялы пра бібліятэчнае жыццё, работу кніжніц Брэсцкага раёна.

У рэдакцыйную калегію альманаха, які выпускаецца ў свет дзякуючы падтрымцы ААТ «Астремчава», Брэсцкага райвыканкама, уваходзяць вучоныя, пісьменнікі, арганізатары культурна-асветніцкай работы ў рэгіёне. І ўсё ж галоўны генератар падрыхтоўкі і выпуску штоквартальнага выдання — рэдактар і ўкладальнік Аляксандр Валковіч. Дасведчаны журналіст, публіцыст, краязнаўца, пісьменнік, ён здолеў сабраць вакол альманаха шырокі аўтарскі актыў. Несумненна, «Астремчаўскі рукапіс» патрабуе і развіцця. Як і ў тэматычным накірунку, так і з пункту гледжання яго афармлення, ды і прадстаўлення выдання ў рэгіёне і за яго межамі. Канешне ж, такія крокі магчыма ажыццявіць толькі пры падтрымцы грамадскасці, пры актыўнай дапамозе ў справе выдання альманаха і з боку бібліятэкараў краю, і з боку школьнага настаўніцтва.

Тым нем менш ужо сёння, у першыя шэсць гадоў свайго існавання, «Астремчаўскі рукапіс» уражвае, прыцягвае ўвагу. Альманах спакваля становіцца ў эпіцэнтры краязнаўчай работы. Магчыма, на старонках выдання не хапае інфармацыі пра грамадскія і дзяржаўныя музеі. Хацелася б у ролі аўтараў часцей бачыць музейшчыкаў, які і архівістаў, якія, магчыма, прапанавалі б чытачу тыя дакументы, што скіраваны на асвячэнне гісторыі Берасцейшчыны.

«Астремчаўскі рукапіс» — гэта і ўзор, як арганізаваць, спланаваць краязнаўчае перыядычнае выданне. Вопыт альманаха варты вывучэння на факультэце журналістыкі Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта. Чаму б не прысвяціць Брэсцкаму раённаму краязнаўчаму альманаху асобны семінар? З лекцыяй-аглядам, практычнымі заняткамі, скіраванымі на вывучэнне канкрэтнай рэгіянальнай тэматыкі. Такія практычныя арыентацыя — аснова развіцця патрыятычнай, выхаваўчай скіраванасці айчынай публіцыстыкі. І грунтавацца яна павінна на ўвазе да пэўнай мясцовасці, да роднай старонкі.

Алесь КАРЛЮКЕВІЧ,
старшыня секцыі краязнаўства
Саюза пісьменнікаў Беларусі

Майстар-клас ад «Кола»

Аматарскае аб’яднанне, якім кіруе Вольга Трубач, працуе пры Цэнтралізаванай клубнай сістэме Маладзечанскага раёна тры гады. З гэтай нагоды і зладзілі ўрачысты вечар з прэзентацыйнай батлейкі.

Галоўная задача клуба — вывучэнне, папулярызацыя беларускай традыцыйнай культуры канца XIX — пачатку XX стагоддзя ў межах Павілля — тэрыторыі сучасных Маладзечанскага і Вілейскага раёнаў. Члены аб’яднання займаюцца рэканструкцыяй народных касцюмаў, вывучаюць рэгіянальныя традыцыйныя танцы і песні, займаюцца арганізацыяй правядзення беларускіх святаў і абрадаў, ладзяць майстар-класы па народных танцах, тэматычныя танцавальныя летнікі і вечарынікі. Адзін з важных складнікаў дзейнасці клуба — вывучэнне аўтэнтычнага выканання беларускай песні на штотыднёвых занятках. Песні «колаўцаў» гучаць падчас народных і абрадавых святаў.

Палюбіліся ў Маладзечне традыцыйныя танцы «Вячоркі», якія праходзяць двойчы на месяц на базе Цэнтралізаванай клубнай сістэмы. Кожны ахвотны можа пазнаёміцца з народнымі танцамі не толькі Беларусі, але і блізкага замежжа. У летні перыяд «Вячоркі» праходзяць на пешаходнай вуліцы горада. Выдатным падарункам для гараджан сталі тэматычныя майстар-класы (рускія танцы, маладзечанскія і інш.) з этнаграфічнага выканання Беларускага Ігарам Вузловым і Мікалаем Козенкам.

Харэаграфічныя форумы ад клуба ладзіліся падчас гарадскога фестывалю «Прышчэпка», Нацыянальнага фестывалю беларускай песні і паэзіі «Маладзечна», праваслаўнага балю «Стрчанне», творчай сустрэчы «Час жыць», рыцарскага фесту «Гонар продкаў». Жаданыя госці — удзельнікі аб’яднання на фэсце вышыванкі «Беларускія матывы», свяце аграгарадка Лебедзева, гарадскога свята-кірмашу «Масленіца».

Сцэна са спектакля «Цар Ірад».

Папулярызаваў беларускія народныя танцы клуб «Кола» і падчас правядзення міжнароднага праекта «Together», які адбыўся па праграме ЕС «Erasmus +» у Маладзечанскім дзяржаўным музычным каледжы імя М. К. Агінскага. Высока ацанілі іх выступленне на рэгіянальным свяце-конкурсе «Папяровыя карункі». У вёсках і аграгарадках Маладзечанскага рэгіёна праводзяць «Калядкі», «Гуканне вясны», «Валачобнікі», свята «Багач», «Провады русалкі» і інш.

Дзякуючы ўдзельнікам клуба ладзіліся ночы танцаў «У маёвым садзе» на аграсядзібе «Засценак Скрыплёў» у Валожынскім раёне, этнаграфічныя выязныя экспедыцыі ў вёску Літва Маладзечанскага раёна і вёску Каралеўцы Вілейскага, танцавальны лагер «Любі-фэст» на радавой сядзібе кіраўніка клуба ў вёсцы Любі Вілейскага раёна.

Клуб адзначаны дыпламам за беражлівае стаўленне да мясцовых песенных традыцый, плённую працу па захаванні і развіцці нацыянальнай культуры і актыўны ўдзел у абласным фестывалі фальклорнага мастацтва «Фальклорная талка». Удзельнікі калектыву Дзяніс Краўчонак і Волга Трубач сталі ўладальнікамі І месца за выдатнае выканальніцкае майстэрства і вялікі ўклад у захаванне традыцыйных народных танцаў на III абласным конкурсе бытавога танца «Мінская кадрыля», які праходзіў у Барысаве.

А яшчэ аматарскае аб’яднанне актыўна падтрымлівае танцавальны праект «Свае танцы» Студэнцкага этнаграфічнага таварыства. Дзякуючы творчым сувязям харэаграфічныя вечары змаглі наведаць жыхары Вілейкі і Смаргоні. Нядзіўна, што «Кола» выйшла пераможцам у намінацыі «Лепшы праект горада 2018» па выніках Першай рэгіянальнай прэміі ў сферы паслуг «FRAME», якая праводзілася ў Маладзечне.

Надзея СТАНКЕВІЧ

Чайкі не заўжды жартуюць...

Тыя, хто звык успрымаць Анатоля Зэкава як адметнага гумарыста, не знойдуць у яго новай кнізе вершаў іскрамётных жартаў і пародый. Тэматычна багатае выданне пад назвай «Прыгарадныя чайкі» (Мінск, «Харвест», 2018) адкрывае пісьменніка як разнаплановага паэта, тонкага лірыка, сур'езнага і ўдумлівага філосафа-сузіральніка. Сповідзь перад уласным «я», запозненае шкадаванне аб часе, што нельга вярнуць, крызіс перажывання ўсведамлення незваротнасці гадоў, глыбінны разлад з сабой, адчуванне цяжару мінулага — асноўныя матывы, на якія спявае душа паэта. У выданне ўвайшлі творы не толькі апошняга часу, але і гадоў маладосці. Адметная рыса, уласцівая найбольш вершам новага тысячагоддзя, — панаванне мінорнага настрою. Чаму так? Відць, рэальнасць не адпавядае марам і спадзяванням, якімі заўжды жыве паэт. Ён сам адказвае на пытанне:

*Чаму не рады?
Ды, відаць, —
з днём кожным разуменю болей —
мне вольным не ўдаецца стаць...*
(2010)

Што маецца на ўвазе пад азначэннем «воля»? У кожнага паэта сваё разуменне паняццяў воля — няволя, у Анатоля Зэкава гэта найперш — разняволенасць душы, унутранага «я». А гэта магчыма адно тады, калі ты ў асяроддзі блізкіх па духу сяброў, аднадумцаў, якія цябе заўжды зразумеюць і падтрымаюць. Але лёс паэта ва ўсе часы — быць воінам, «адным у полі»... Праўда, нягледзячы на гэта «адзіноцтва», адказнасці ў яго несувымральных больш: не толькі за сябе і сваю сям'ю ў вузкім літаральным сэнсе, але ў чымсьці і за сваё пакаленне, лёс свайго народа, яго мінулае і будучыню. Можна, таму так і гнядзю творцу адчуванне незваротнасці часу...

Ды хоць мінулае не ўваскрэсіць, жыццё не перайграць, але гісторыя, паводле адной з тэорый, развіваецца па спіралі — гэта значыць, на кожным з яе віткаў чалавецтва сутыкаецца з аднымі і тымі ж праблемамі, толькі на розных узроўнях. Паэт жа як злучальнае звяно паміж віткамі спіралі: дзякуючы яму мінулае і сучаснае збіраецца ў адно. Таму яно не знікае, не перастае «кывавіць» (верш «Курапаты»):

*...стоги пращэмніца адтуль,
дзе палеглі ў дол залелы
ад сваіх айчынных куль
людзі мірныя — як дзеці,
вінаватыя мо ў тым,
што жылі тады на свеце,
а не ў іншых гады...*

Алегарычным, надзвычай вобразным, іншасказальным уяўляецца верш «Забутыя крыжы», дзе творца нібы выказвае сваё паэтычнае крэда:

...Гарэць нам свечкамі ў журбе

ля вас.

Лірычны герой нібы трапіў на забытыя могілкі і, ходзячы між крыжоў, абураецца, што на іх няма надпісаў. Але адчувае ў тым і сваю віну... Могілкі бачацца алегарыяй бяспамяцтва...

Нягледзячы на мінорны лад, адчайна-тужлівы настрой, раз за разам дзівіцца яскравым метафарам і яркім нечаканым арыгінальным вобразам, што як брыльянцінкі рассыпаныя ў паэтычным полі: «ці то ваду люструюць зоры, / ці то вада люструе іх, /...дзе шчупакі, як метэоры, / наводзяць жах у трыснягах. / дзе праплываюць аблачынай / над паплавамі бацаны», «Хвалі ліжучь бераг шэры, / як марожанае дзеці. / То ж забеглі на вячэру, / каб усмак пяску пасці», «...і доўжыцца век хат на свеце, / што цесна звязаны пламатамі». У вершы «Ода хуткасці» знаходзім трапнае параўнанне: імклівае чалавечае жыццё і быстрыня, з якой мінае час у існаванні чалавека — бы ліхач-матацкыкліст, які на шалёнай хуткасці са свістам імчыць па аўтастрадзе: «...не зразумець, як ні круці: / ці гэта час ляціць на нас, / ці, можа, мы на час ляцім?» У адным з самых маляўнічых і прачулых вершаў, які даў назву зборніку, чайкі па-мастацку параўноўваюцца з рамонамі: «О бель рамонаў, / чаек смелых! / Балюча слепіць вочы бель. / І выплывае горад белы, / нібыта белы карабель». А ў вершы «У дэльфінарыі» аўтар арыгінальны з зусім нечаканага боку: у лёсе дрэсіраваных дэльфінаў, на прадстаўленне якіх прыйшлі падзвіжцы глядачы, убачыў падабенства са сваім, бо адчувае сябе ў чымсьці як тыя марскія волаты-нявольнікі: «Я таксама тым жа грэшны: / мару жыць па-іншаму, аднак / ад абставін так залежны, / што жыць зусім не так».

Скразная тэма, якая не адпускае ўвагу аўтара, — стасункі з мінулым, пражытым. А таксама і з цяперашнім. Яна даміруе ў многіх вершах (уключаючы і працытаваныя вышэй), часам выказана аднымі і тымі ж словамі і выразамі: «Жыць не магу — як хочацца, / а як магу — так не хачу». Узнікае ўражанне, што аўтар, шукаючы нешта для яго істотнае, ходзіць па коле, па сваіх жа слядах. А прадмет пошукаў дзесьці зусім не тут, і ў пэўны момант натхненне вуснамі лірычнага героя прамаўляе,

нібы ўзлаваўшыся: «Як жыць? Як жыць? / Ды кінце ж ныхць — / І стане свет і любы, й мілы»...

У зборніку багата вершаў, пачатак якіх дае падставы чакаць нейкага гумарнага працягу, у чымсьці адметнага сюжэтнага зместу, а ў выніку чытач атрымлівае... той жа мінорны настрой. Што можна ўявіць, прачытаўшы першую страфу наступнага верша?

*Днём сягонняшнім жывём,
думаем пра заўтра,
а былое за вуглом
косіць вочы ўпарта.*

Напрыклад, карцінку: лірычны герой, заклапочаны справамі, дзелавіта ідзе па горадзе з дыпламатам, а былое ў вобразе пакінутай каханкі высочвае яго з-за рога будынка, касавурачы вочы, з намерам паквітацца за ўсе мінулыя крыўды. Але сапраўдны фінал іншы — агульны разважанні аб тым, што нельга паўтарыць пражытае.

А вось першыя паўстрафы верш пад назвай «Бальнічнае»:

*Халат медсястры —
нібы вэлюм вясельны.
Штосьці шпрыц у руцэ непрывычна дрыжыць.*

Параўнанне вопраткі з вясельным атрыбутам можа сведчыць аб пэўным кірунку думак і пачуццяў лірычнага героя: ён бачыць прыгажосць маладой жанчыны, адчувае яе нясмеласць і сарамлівасць і... Гэта настройвае на меладраматычны сюжэт з элементамі іроніі, але ў выніку чытач ізноў расчараваны, бо — ніякіх дзеянняў з боку лірычнага героя — мінорны настрой так яго і не пакінуў...

Далей ізноў журба... Няма ад яе ніякага ратунку! Пачатак верша, напісанага ў форме звароту да вобразу гэтага душэўнага стану, прадказвае нейкія рашучыя дзеянні з боку лірычнага героя:

*Скажы, журба-абжора,
куды цябе адвесці?
Мяне ты ела ўчора
і сёння хочаш есці.*

Але — не: толькі слёзныя ўгаворы, што паўтараюцца на ўсе лады.

Зрэшты, можа, гэта праблема чытача, які звык да пэўнага амплуа свайго аўтара, а не аўтара, які мае поўнае права зняць убор вяселага жартаўніка і апрануць нейкі іншы? Адзін з найвыдатнейшых гумарыстаў свайго часу, Міхаіл Зошчанка, у паўсядзённым жыцці таксама быў вельмі змрочным чалавекам...

Яна БУДОВІЧ

БЕЗ ГУЛЬНІ

Хацелася б, каб у цяперашнім на-хсычаным літаратурным жыцці Беларусі не засталіся незаўважанымі кнігі мінчанкі Вікторыі Сінюк. Яе кнігі «Старый дом, новый дом» (пад псеўданімам Вікторыя Шумілава) і «Разговор о радости», што пабачылі свет у гомельскім выдавецтве «Барк» у 2018 годзе, вартыя таго, каб удумлівы чытач з імі пазнаёміўся.

З першых старонак зачароўвае багацце мовы, свежасць тропаў. «Августовские зори, уже выстывавшие, расцветали теперь позже и позже — это осень взялась исподволь воровать мгновения летнего дня» («Нота»). Ціхай замілаванасцю роднай зямлі, удумлівым сузіраннем усяго навакольнага пісьменніца выказвае непрыняцце павярхоўнага, беспешлівага, што зацягвае ў імклівы вір бяздумнасці.

Чуйнасць да слова дапамагае аўтару перадаць складаны свет чужых душ,

улавіць іх сумненні, ваганні на шляху пошуку ісціны. Бо менавіта пошук — скразная тэма твораў Вікторыі Сінюк. Кожны з герояў шукае сваё месца ў цяперашнім свеце, поўным супярэчнасцяў.

У апавяданнях няма звыклага дзеяння, таго шэрагу падзей, якія імкнуцца да кульмінацыі, каб завяршыцца эфектнай канцоўкай. Няма і выразна акрэсленых канцовак. Канфілікт кожнага твора — гэта спрэчка героя з самім сабою або з уяўным ці рэальным апанентам. Спрэчка або разважанні пра тое, на якія каштоўнасці варты арыентавацца, каб мець права называцца *Homo sapiens*, а не *Homo ludens* (чалавек, які гуляе).

Напрыклад, у апавяданні «Порыв Волкова» герой, замест прапанаванага нявестай паходу ў моднае, але нецікавае яму кіно, бярэ білет «в благословенные крымские края, где любил Пушкин и умирал Чехов». Гэта канфілікт чалавека, які мысліць, з яго духоўнымі каштоўнасцямі і тым асяроддзем, дзе цэніцца мімалётнае, «моднае», што, на жаль, усё часцей лічыцца сінонімам сучаснага.

Усеагульная «гульнёвасць» сённяшняга жыцця — галоўная прычына занепакоенасці герояў Вікторыі Сінюк, якія думаюць. Яны вырашаюць для сябе пытанне, ці варты спяшацца «принять порядок жизни, который подsunул тебе "трезвый мир"»? Героі апавяданняў разумеюць, што эпітэт *Homo sapiens* чалавек атрымаў авансам і «пора наконец начать его обрабатывать... иначе необузданный разумом и нравственностью интеллект» сатрэ чалавека ў касмічны пыл.

Творца ўмее заўважаць праявы высокай духоўнасці не толькі ў сваіх высокаінтэлектуальных героях, але і ў звычайным будзённым жыцці людзей. Яна захапля-

ецца, «сколько же нежности, грусти, смешанной с нотками веселья и юности», гучыць у спевах захмялелай жанчыны, што выконвае беларускую народную песню. Яна не спяшаецца асуджаць паблжлівае стаўленне простых людзей да сваіх

родных, якія спіліся. «Где угодно углядит человек беса, только не в той душе, что на родной крови настояна... за кровь, за жизнь свою в веках стоят насмерть. Так стоит народ — тем и жив» («Ярмарка беспамятства»). І, відавочна, ёй імпануе пазіцыя дзёда Фёдора з апавядання «Завоеватель», занепакоенага раўнадушшам сваіх землякоў да лёсу роднай зямлі, палеткі якой заваёўвае шкодная расліна — баршчэўнік.

Чытаючы апавяданні Вікторыі Сінюк, разумееш, што ўсё гэта ўзышло ў думках,

набалела, выспела і толькі тады вылілася ў нетаропкую плынь апавяданняў. Уліваецца ў гэту плынь і раптам заўважаеш, што аўтар знік. Ён не навязвае нам сваю пазіцыю, а ты ўжо жывеш думкамі героя, разважаеш з ім, прымяраеш сітуацыю да сябе: як будзе дзейнічаць далей пакінуты аўтарам герой? А што б зрабіў я? Як, напрыклад, вырашыць канфілікт паміж высокімі імкненнямі маладосці і жорсткай рэальнасцю побыту, ад якой нікуды не дзенешся («Воодушевление»)? Аўтар пакідае гэтыя пытанні вырашаць чытачу, які разам з героямі пачынае шукаць выйсце, уступае з імі ў дыялог.

Эпіграфам да кнігі апавяданняў «Разговор о радости» сталі словы У. Уйтмэна: «Першы сустрэчны, калі ты, праходзячы, захочаш загаварыць са мною, чаму б табе не загаварыць са мною? Чаму б і мне не пачаць размову з табой?»

Пазнаёміўшыся з творами Вікторыі Сінюк, разумееш, што размова ўжо распачата. І, як кожная сур'езная размова, яна павінна прывесці да нейкіх высноў. Аўтар прапануе пачаць навучаць людзей «принципам укрошения информационной лавы» («Диалоги с XXI веком»).

У кнізе «Разговор о радости», акрамя апавяданняў, змешчаны нататкі «Из творческого дневника». Іх можна цытаваць цалкам. Той, хто будзе чытаць гэтыя нататкі, несумненна, возьме аловак, каб падкрэсліваць важнае і цікавае і каб потым не адзін раз вярнуцца да яго.

Лічу, што кнігі Вікторыі Сінюк — гэта тая літаратура, што патрэбная сёння. У іх агучваецца праблема, якую агульнымі намаганнямі трэба вырашаць, каб не даць знікнуць духоўнасці.

Галіна РАГАВАЯ

ФЕЛІКСІР З ЯБЛЫЧНЫМ ПАХАМ

Калі крытыку ў XXІ стагоддзі (у якім, нагадваю, з кожнага праса апяваюць іронію і гульню з тэкстам) захоцца зрабіць яскравы, вясёлы і дужа шчыры разбор чыёйсьці творчасці, запакаванай у кардонна-цэлюлозную каробку (не забываючыся на аналітыку), — гэта ягонае поўнае права.

Фелікс Баторын, аўтар, пра кнігу якога сёння ідзе гаворка («Яблычны пах цішыні»), дакладна з тых, каму так званая традыцыя не перашкаджае быць сабою. А ўсё з-за таго, што традыцыя традыцыі не роўная. Калі пад Пушкіна ці Фета ў нашыя часы адметна ўжо не напішаш, то водгукі таго ж шасцідзясятніцтва і сёння выглядаюць вельмі свежа. Напрыклад, у невялікім вершы з назвай «Задуха» такая шчыльнасць шасцідзясятніцкіх фанетычна багатых рыфмаў, што шкада будзе не працытваць яго цалкам:

*Сіняватая кветачка келіхам.
Кот лінялы, як п'яніца ў споднім.
А на небе, падгледжаным Рэрыхам,
Заблудзілася поўня апоўдні.*

*І сасмягла-знямогламу хочацца
Ад спякоты ўцячы да купальні
Праз дзядоўнік, як кактус, ігольчасты
І асот, што як парасткі пальмы.*

*І ні сэрца, ні розум не радуюць
Ні крыўлянне папсовых куміраў,
Ні паэты з іх казачнай праўдаю,
Ні палітыкі з праўдай няшчырай.*

У кожнай страфе стабільна ёсць па адной пары рыфмаў, у якіх блізкія да 100% двухскладовыя супадзенні што галосных, што зычных (споднім — апоўдні, купальні — пальмы і радуюць — праўдаю). Акрамя гэтага, ёсць унутраная гукапісная гульня — заблудзілася поўня апоўдні — але пра гэты аўтарскі прыёмчык крыху пазней. З іншых шасцідзясятніцкіх фішак — кароткія стопы, якія шчэ больш падобныя да сваіх вытокаў у спалучэнні з той жа моцнай рыфмоўкай у вершы «Палёт флюгера»:

*У ваколіцах лютага
Адбываецца штось.
У бляшанага флюгера
Перацёрлася вось...*

Шчэ адзін характэрны да той эпохі момант — разбіўка трохскладовых вершаваных памераў трыбрахіямі — ненаціскнымі стопамаі, як, напрыклад, гэта відаць у вершы пад назвай «Засталіся» (зноў не без выдатных рыфмаў):

*Адышлі ў нябыт камінары
З націральшчыкамі паркету.
Адышлі ў нябыт камунары —
Летуценнікі і аскеты.
У нябыт сышлі і пачвары —
Крыважэрныя прайдзісветы.
Засталіся дурні і скнары.
Немагчыма іх звесці са свету...*

Але не толькі рускі кантэкст уплывае на паэта Баторына: дзіўнавата было б для беларускамоўнага. Але на тое, каб спраўдзіцца, гэтыя дзівацтвы не маюць аніводнага шанцу. Аўтар шмат палемізуе з беларускай літаратурнай гісторыяй, гэта відаць нават па назвах вершаў:

«На ўгодкі В. Быкава», «Янка Купала. Год 1930», «Уладзіслаў Галубок», «Перачытваючы У. Караткевіча» і г. д. Асобнае месца ў кнізе займае аўтарскае пераасэнсаванне купалаўскай паэмы «Магіла льва» (ці, можа, арыгінальнага фальклорнага сюжэта), якая ў Фелікса называецца наўпрост «Машэка»:

*Уступ
Ільвом называлі Машэку
За сілу, за жорсткае зверства,
За тое, што мы ў чалавеку
Суро́ва завем «крыважэрства».*

*І ў тысячным нават калене
Мы ўспомнім у жаху і ў жалі
Ільвоў, што на рымскай арэне
Няшчасных жыўцом разрывалі.*

*А можа, мы ўпалі ў аблуду?
Мо штось недачулі, глухія?
А можа, Хрыста і не Юда
Прадаў за чырвоны ліхія?..*

З гэтага кавалка, дарэчы, можна прадбачыць, да якой тэмы паэт звяртаецца часта: відавочна, да біблейскай. Шмат герояў асэнсоўваецца Феліксам Баторыным: і Адам з Евай, і Каін, і Алаферн, і, зразумела, сам Творца. Таксама ёсць перазовы з Эклезіястам і Талмудам. Але гэта не проста шпурлянне імёнамі з мэтай зачэпкі за вока чытача дзякуючы кліпаваму мысленню, ды тое, што насамрэч хвалюе аўтара, і выклікае яго асабісты інтарэс. Так наступныя словы ён прамаўляе ў сваім дыптыку «Каін»:

*«Пашкадуйце Каіна!»
За яго раскаянне
Папрасіце ў Бога
Усяго нямнога:
Каб навекі знікнуць мог
Каін з небакраю,
Каб яго пазбавіў Бог
Ад некла і ад раю...*

Тут аўтар замаўляе за Каіна, каб яму даравалі. І гэты матыў гэтак жа чынам прагледжваецца ў іншых калязаветных вершах: шмат якія з іх маюць канкрэтнага (усявышняга) адрасата і таму гучаць хутчэй не як вершы, а як малітвы.

Напэўна, самыя цікавыя моманты кнігі — тыя часткі вершаў, дзе паэт пускаецца ў юнацкія гульні са словамі ці ў больш глабальныя эксперыменты з формай — казаць шчыра, падобных ходоў ад чалавека такой шматгадовай загартоўкі не чакаеш. Але ён выдае і выдае, адзін ход за іншым. Дзесьці аўтар па-майстэрску ўжывае поўную рыфму:

*Гэты вяз, закаханы ў раку,
Раскідае зялёныя крылы,
Запар некалькі год — не ўраку —
Хараства набірае і сілы...*

Дзесьці — падчас свайго лірычнага аповеду — захапіўшыся моўнымі здольнасцямі — гэтым неспадзявана робіць адным з герояў верша і саму мову:

*Дзвямі, дзвямі, дзвямі
Заляпаў абуджаны ранак.
Яшчэ адну ношу прымі,
Падзівамі зношаны ганак...*

І як найбольш красамоўны прыклад, як нейкая квінтэсэнцыя аўтарскай моцы — верш, які адначасова мае і лексічную гульню, і шасцідзясятніцкі дух, і пачуццё гумару, пра якое пойдзе крыху далей — верш «Танкі»:

*Ідуць, як танкі. Ды не Танкі.
І хоць складаць умеюць танкі,
А дылетанты й дылетанткі
Яны на сутнасці сваёй.
І іх не ўзяў бы ў маркітанткі
Паэзіі сапраўднай вой...*

Багаты Баторын і на формы твораў: акрамя звычайных вершаў у кнізе можна знайсці паэму, некалькі баладаў, трыялет і досыць вясёлая спроба напісання рамана ў пісьмах.

Аўтар быццам ведае і пра іронію, і пра самаіронію, але гэтыя веды неяк нестабільна рэалізуюцца на практыцы, здараюцца там-сям неспадзяванкі. Дзе-нідзе атрымліваецца нешта прыемнае і афарыстычнае, як тут, у вершы з назвай «Дыягназ»:

*Вы — безнадзейны інвалід
(І нават болей!).
Вы зблыталі радыкуліт
З душэўным болем.*

*Вы разбярэцеся спярша
(Даўно не хлопчык!):
Зусім штось іншае душа,
Чым крыж ці копчык.*

*Баліць вам, дружа мой крывы,
Слінява-слізкі,
Таму, што кланяліся вы
Занадта нізка!*

Просценская, але добрая такая сатыра. Але ж некалі — прарэжацца, бывае, зусім дзіўны гумарок, які даросламу чалавеку нават неяк і не да твару:

*Ні цяпла, ні святла, ні вясны на зямлі не бывае,
Калі лысіна ззяе, што сонцам сябе адчувае.*

«Яблычны пах цішыні» — гэта не толькі назва кнігі, але і назва верша, які выглядае наступным чынам:

*Яблычны пах цішыні.
Мігі маўклівых ападаў.
Яблычныя прамяні*

*Сцежкі спярэцілі саду.
Птушкі збіраюцца ў шлях,
Памяць пакуюць у клункі.
Яблычны смак на губах —
З вераснем пацалункі.*

І як вам? Ці падобны гэты твор на штосьці настолькі манументальнае, каб браць яго першы радок у якасці назвы кнігі? Гэта ж нават не самы моцны радкі з тых, што працытаваныя ў гэтай рэцэнзіі! Але ў нейкай ступені гэтая назва адсылае да зместу кнігі: нягледзячы на тое, колькі незвычайных момантаў удалося падкрэсліць, агульны тон кнігі нашмат больш шэры. І хаця кніга выйшла ў саліднай серыі «Кнігарня пісьменніка» ды з трыма сотнямі старонак, наклад яе усяго толькі 200 экзэмпляраў. Можа, не трэба было выпіскаць з сябе цэлюлозных сокаў на 300 старонак, а замест гэтага абмежавацца якой-небудзь сотняй?

Пры ўсіх тых мінусах, якія можа адчуць чытач, калі азнаёміцца з «Яблычным пахам цішыні» (не па гэтай рэцэнзіі, але па самім зборніку), Фелікс Баторын усё роўна застаецца аўтарам неаблагоднай кнігі. Бо відавочна, што аўтар, па-першае, добра ўмее слухаць музыку слова (хоць і карыстаецца гэтым навыкам не надта часта), а па-другое, гледзячы на колькасць выкарыстаных культурных кодаў, умее чытаць — чытаць розныя тэксты ад розных людзей. Менавіта гэта чытацкая самаўпеўненасць робіць досыць упэўненай у сваіх сілах і гэтую кнігу.

Даніла ЛЫСЕНКА

Сустрэчы для душы

«У кожнага чалавека ёсць месца на зямлі, якое яму асабліва дорага. У мяне гэта — вёска Гута, што на любай сэрцу Рагачоўшчыне. Там і сёння стаіць хата, у якой я нарадзіўся, а на вясковых могілках спяць мае продкі. Сустрэча з землякамі, з роднымі мясцінамі — заўсёды свята. Свята душы» — такімі словамі пачынаецца новая кніга Васіля Ткачоў.

Знаёміць чытача з гэтым выдатным мастаком слова — празаікам, драматургам, перакладчыкам, публіцыстам — асаблівай патрэбы няма. Яго творы ведаюць і любяць многія, аб чым можна меркаваць па выніках апытання, якое праводзілася па ініцыятыве Саюза пісьменнікаў Беларусі па ўсёй краіне сярод чытачоў публічных бібліятэк: пісьменнік увайшоў у дзясятку самых запатрабаваных.

Выданне «Сцежкі-дарожкі» (Мазыр, «Калор», 2018) адзначыла яшчэ адзін бок таленту пісьменніка, і ён выявіў сябе і як выдатны літаратуразнавец, і крытык. Кніга гэта, дарэчы, была адзначана літаратурнай прэміяй імя Кірылы Тураўскага.

У зборніку змешчаны артыкулы, рэцэнзіі, інтэрв'ю, з якімі Васіль Юр'евіч выступаў у часопісах і газетах на працягу сваёй больш чым саракагадовай творчай дзейнасці. Героямі яго публікацый былі многія славутыя пісьменнікі, сярод якіх — Іван Шамякін, Алесь

Пісьмянкоў, Уладзімір Ліпскі, народная артыстка Беларусі Людміла Корхава і іншыя літаратары і тэатральныя дзеячы Беларусі.

Многіх герояў кнігі ўжо няма на гэтым свеце. Васіль Ткачоў палічыў сваім абавязкам зберагчы, захаваць памяць пра іх — адлюстраванне тых духоўных сцежкі-дарожкі, па якіх яму пашанцавала хадзіць з гэтымі творцамі, гутарыць з імі, даведацца шмат важнага і цікавага.

Пад кожным матэрыялам аўтар пазначыў дату і назву часопіса або газеты, дзе ён быў апублікаваны ўпершыню, што мае вялікае значэнне для чытача. Бо, як адзначае пісьменнік, «гэтая кніга стваралася на працягу ўсяго майго творчага жыцця, яна як бы зафіксавала асобныя моманты з яго...»

Зразумела, не ўсё, што напісаў у гэтым жанры сам Васіль Ткачоў і што пісалі пра яго, увайшло ў кнігу, бо інакш атрымаўся б вельмі тоўсты том. Аўтар адабраў толькі тыя артыкулы, рэцэнзіі, інтэрв'ю, якія ствараюць яскравае ўяўленне пра літаратурны працэс — не толькі на Гомельшчыне, але і ва ўсёй краіне.

Без сумнення, кніга «Сцежкі-дарожкі» будзе цікавая і карысная бібліятэкарам, выкладчыкам роднай мовы і літаратуры, студэнтам і ўсім, хто любіць добрую літаратуру.

Міхась СЛІВА

Агледзіны

Не ведаю, адкуль пачаць
Жыцця свайго агледзіны —
З дзяцінства, як ішла вайна,
А можа быць, з сярэдзіны,

Калі падрас, на ногі ўстаў,
Калі дабіўся нечага,
Была як пройдзена вярста
З тых многіх, што намечана.

Вучыўся выжываць і жыць
Каля кавадла з молатам,
Каб словам праўды даражыць,
Пазнаць: маўчанне — золата!..

Няспешна крочыў па зямлі
Няпростай сцежкай, звлістай.
Дзесь мары мохам параслі,
А дзесь — закаласіліся.

Штодня здаваў жыццю залік...
А колькі шчэ адведзена?!
Ці выпадзе яшчэ калі
Рабіць жыцця агледзіны?..

Вячоркі

Зімы далёкай непаўторны час.
Усё — у белым: лес, лугі, пагоркі.
Збіраюцца жанчыны на вячоркі —
На попрадкі, як гаварылі ў нас.

Заходзяць гуртам — аж у хаце цесна
Ад жартаў, смеху, сонечных вачэй,
І нараджаецца, расце, сталее песня
Пра рэчку, што з-пад каменя цячэ.

Далей — смялей. То песні, то частушкі,
А то вясёлыя расказы пра жыццё...
— А вы чаго, малеча, не спіце?
Даўно чакаюць вас падушкі!

Ці ж можна спаць, як гарманіст Даніла
«Салёныя» ва ўсю «пячэ» прыпеўкі,
Шыпяць жанкі нягучна, незласліва
І чырванеюць, як клубніцы, дзеўкі?..

Нарэшыце за парог, у зорнасць зімняй
ночы,
Але й на вуліцы не гасне ўраз гаворка...
Нам спаць пара, заплюшчваюцца вочы,
А ў сны да нас прыходзяць... зноў вячоркі.

Старая груша

Шчасліўка груша ў нейкай меры:
Не знішчылі мароз і град
І абмінула ствол сякера,
Як з-за падаткаў секлі сад.

Вясёлы вецер часта гушкаў,
Пытаў яе, ці хоча жыць...
Скідала дзічка летам грушкі,
І столькі — як іх пасушыць?!

Да чырвані палілі ў печы,
Па хаце пльў салодкі пах...
Па-маладому ўзняўшы плечы,
Бывала груша ў нашых снах.

...Я ў Стрыганцы (прайшло нямала)
Адзін сярод чужых людзей.
Старая груша ўсё ж пазнала,
Кінула голлем: «Добры дзень!».

За ноч у нашым садзе вішні
Пахараізілі — не пазнаць!
Аднекуль вецер-злоснік выйшаў
Пялёсткі белыя зрываць.

Нараджаюцца год і Хрыстос,
І надзеі на лепшую долю...
І што лёс нам пасланы з нябёс —
Пачынаеш згаджацца міжволі.

Гарынь

Цячэ Гарынь, нібы царыца,
Павольна плешча ў берагі,
Парчой і золатам іскрыцца —
Уся ў абновах дарагіх.

Хоць нораў царскі рэчка мае,
Занята справай не пустой:
Аж паў-Палесся абмывае
Свайёй гаючаю вадой.

Зіма зусім не белая
(Я зведала даўно),
Як надвячоркам бэзавым
Глядзела праз акно.

І снегіры чырвоныя,
І гронкі — у рабін,
А голле дрэваў — чорнае.
Як вохра — вераб'і.

Вясёлкаю саспелаю
Іскрыць снягоў прасцяг...
Зіма зусім не белая —
Шматколёрная ўся!

Страсаў і кідаў мне пад ногі,
Бы снегам, шлях зацверушыў,
Каб, мабыць, збіўся я з дарогі,
Згубіў прытулак для душы.

Я ж сёмы адлічыў дзясяткаў
І зведаў радасці ў жыцці,
Дык хочацца гадоў астатак
Мне годна ўсё-такі прайсці.

Я — дома

Зноў восень за маім акном
Фарбуе шчыра,
Махае залатым крылом
І кліча ў вырай

Ад маразоў з ёй уцякаць,
Ад сцюж, вядома...
Я застаюся зімаваць,
Бо тут я — дома!

Мяне расціў радзінны кут,
Давай парады.
Нямала я пазнаў пакут,
Пазнаў і радасць.

Я зросся з ім, я зведаў з ім
Ад болю лекі...
Зямля мая, спяваю гімн,
Што твой — навекі!

Роднае

Як дабіраўся на «папутцы»
Ці пехатою праставаў,
Бязровай зялёнай хусткай
Матулін дом здалёк вітаў.

Садзіў бярозы мой дзядуля,
Як сам быў хлопец малады,
Каб госця шэрая — зязюля —
Лічыла шчасце і гады.

Як родны дом ні грэў, ні гушкаў,
Мы паляцелі хто куды
З-пад тых бяроз, як быццам птушкі,
У іншы свет — у гарады.

Мы

Мы — Сусвету разлітыя цені,
Цені хаосу, дробных ідэй,
Таёмнага свету мы целы,
Ці ідылія нейкіх падзей.

Хто мы? Промні з удачы чарговай,
Расхлабытаных мураш, Сэрцы попелам вытканы, мовай
Тых эпох — ад з'яўлення душы.

Вецер з космасу — просьба аб веры.
Ты не верыш, куды паляцеў?
На паверхні касмічнае эры —
Промні новых нязведаных цел.

Не, няпраўды няма ў тым сусвеце,
Паглядзі, за парканам нябёс
Ужо ідалаў зрынуў той вецер,
Атмасферу свабоды прынёс.

Пагранічнік

На рубяжы зямлі сваёй,
На рубяжах маёй краіны,
Мяжу пад вартай пільнай той
Трымаюць мужныя мужчыны.

Мне не заехаць больш у будзень,
Вяселлі ладзяць без мяне.
Сягоння там чужыя людзі
Бліжэй нібыта і радней.

Цяжар гадоў напамінае,
Што рвецца з маладосцю ніць...
Не ведаю, ці ў родным краі
Змагу зноў змагу наталіць?

Развітальная дому майму

Як казаў паэт, мы з хат —
З вёсак, ад сялібы.
Не зракайся, родны брат,
Роднае сядзібы.

А інакш — сябе карай:
Котлішча святое
Стрэне, як чужыны край,
Дый пасля разбою.

Хутары. Я нездарма
Тут аддаўся жалю:
Хаты і двара няма,
Грушу спілавалі,

Ні бярозак, ні садка...
Хто так злосна бурыву?!
І чыя, скажы, рука
Заліла падмурак?

Знішчылі, як ні было:
Зло не знае межай!
Хто спаліў маё жылло
Для свайго катэджа?..

Для мяне не ўсё прайшло,
Бо зімой у замець
Дом бярог для нас цягло —
І пакінуў памяць.

Захаваю, бачыць Бог,
Словам развітальным
Грушу, ганак, наш парог,
Абразок са спальні.

Там, за ракою, — край чужы,
Хаця знаёмы ён і ўтульны.
Стаць пагранічнікам рашыў,
Бо да свайго ты сэрцам чуйны.

Заслона розным ліхварам,
Кантрабандыстам і чужынцам,
Ты шлях дзорніцкі абраў,
І гэта шлях — зусім не прынца.

Твой мужны позірк, цвёрдасць дум,
Халодны роздум, рух атлета,
Хлапцы ў туман і дождж ідуць,
Каб туманом стаць потым гэтым.

Дзе пагранічная мяжа,
Там рыса нашага спакою,
Там важкая жыцця скрыжаль,
Ды нам не будзеш ты чужою!

Шалі

Там, на бронзавых дзіўных шалях,
Ладзіць суд свой здаўна цішыня,
Пані-цемра блукае па зале,
Нашы тайны спрабуе прыняць.

Мы з табой для яе не чужыя,
Хоць у промнях святла не жылі,
Бо змагаліся, рваліся жылы,
Нашы думкі да праўды вялі.

Колькі лёсаў прайшло нечаканых,
Па брукоўцы, вільготнай шашы,
Назапашана мар колькі зманных
І аскепкаў чыесыці душы.

Там на шалях, дзе праўда таёмна
Свой выносіць законны прысуд,
Мы стываемся. Час пераменаў
Нам рыхтуе чарговы хамут.

Прэч нясуцца гарэзы-надзеі,
Толькі крокі няпраўды чутны.
Ды яна не падасца нам феяй,
І не зладзіць нам новай вайны.

Я зіму па-дзіцячы люблю,
Калі зоркі на снезе і ў небе
І сняжынкі цалуюць зямлю,
Пасыпаюць ваколіцы срэбрам.

Адбялілі палотны жанкі,
Увесь дол гаспадарліва ўслалі,
А дзяўчаты на ўлонне ракі
Сотні зырккіх люстэрак паклалі.

Млечны Шлях... Зоркі шчодро ільуюць
Малако. Яно мерзне паўсюды.
Я зіму апантана люблю,
Бо зімой нараджаюцца цуды.

ДАНКЕШОН

Апавяданне

Выбачаюся... Няёмка да вас звяртацца, пакіньце мне на донцы, а?

Ву-ух! Адразу палягчэла... Данкешон!

Вы, хлопцы, напэўна, студэнты? Разумную моладзь відаць здалёк. Мяне таксама сябры называюць «інцілігентам». Ведаеце, чаму? Таму што ніводнага разу не маюкнўся ў жыцці... Так-так... Парадокс, але факт. Не тое, што выхаванне нейкае асаблівае ці адукацыя. Проста ўнутры — табу нейкае на маюкі. Ведаеце, я тут недалёка на прыёмны падпрацоўваю. Нас цэлая каманда — Віцька Шалёны, Якут, Вожык, Сабінка мая... Ну, там рознае смецце — картон, метал, шкло сартуем. Дык вась, пасля работы возьмем пару «фаўстаў», прыкусіць чаго, сядзем у парку пад дрэўцам. Пачнуць яны гарлаць, маюкнецца нехта і раптам на мяне ўсе зірнуць — ён і ўмомант прымоўкне. «Пры інцілігенце — кажуць — не вяртацца!». Я ім: «Данкешон, шанюныя» — і далей сядзім. Вось такі парадокс...

Дык, значыцца, студэнты? А я вас кожны дзень бачу, тут, у скверыку. Вы, мабыць, у гэтым, як яго, «інсцітуце культуры»? Што? Цяпер універсітэт? Во як! І што вывучаеце? Рэжысуру? А, разумею, Станіслаўскі там і ўсё такое! Ведаю, ведаю! У нас, у бункеры, жыў адзін, Чарлікам яго ўсе называлі. Бо хадзіў як Чаплін, кльпаў па качынаму. Былы актёр, не ведаю, ці праўда, але казаў, што ў Віцебску ў тэатры галоўныя ролі іграў... Няма больш нашага Чарліка... Адночы заходжу ў бункер, якраз пасля Калядаў... А да гэтага мы пасядзелі добра, і я яшчэ заўважыў: Чарлік звычайна гаваркі, песні пачынаў спяваць, а тут маўклівы нейкі, сумны. Усё казаў: «Цёмна на душы, браточкі...». Пару шклянак выкуліў — і на бакавую, закруціўся ў рыззе. Ну, спіць і спіць, мы яго не чапалі. А назаўтра ўвечары вяртаюся — ляжыць як і ляжаў. Я адразу ўсё зразумеў. Я гэтую цішыню — мёртвую — за вярсту адчуваю. Бо пятнаццаць гадоў жыў у такім месцы, дзе ўсё было мёртвае. Так-так, калі захочаце, магу расказаць.

Дык вась, скачанеў Чарлік за ноч. Сказалі мы начальніку прыёмкі нашай — той мянтам пазваніў. Прыехалі, Чарліка ў трупярню забралі, нас усё распыталі. Пасля я цэлы тыдзень не мог у бункер вярнуцца. Як зайду — мёртвым духам пагыхае. Кантаваўся на цеплатрасах. А пасля неяк забылася...

Во гэта я разумею, сапраўдныя хлопцы, дай вам Бог здароўечка. За вас! Ву-ух, добра зайшла, зараза! Мо і закуруць будзе? Данкешон!

Але ж я хацеў вам расказаць... Я сам не адсюль, у Мінску мо з дзесятак гадоў толькі. Дзе жыў, пытаецеся? Многа дзе, але ёсць такое месца, пра якое раскажу, куды нікому не пажадаю трапіць. Зона гэта... Ды не, не тая, не турэмная, хаця і на ёй я пабываў... Зона адсялення, радыяцыйная.

Да Чарнобыля ў мяне было ўсё — і сям'я, і хата каля ракі Прыпяці. Працаваў у рыбалоўнай брыгадзе. Во былі часы! Рыбы — завалілі! Грошы не пераводзіліся. Во як? Норму дзённую здаеш — а ўсё астатняе — налева. Былі сярод нашых кліентаў і дырэктары сталовак, і раённыя начальнікі, і кожны, хто вяселле ладзіў, — таксама да нас. Дзякуючы рыбе многія мае катэджы збудавалі, «жыгулі», «волгі» пакуплялі. І гэта ў тых часы — уяўляеце? Калі дэфіцыт паўсюль, а да развалу Саюза — лічаныя гады застаюцца. Мы ж — па рэстаранах, гулянікі — кожны дзень. Пра сям'ю зусім забыўся. Жонка з дзецьмі — самі па сабе, я — сам па сабе. На паляванне ездзілі з Пікулікам — сакратаром райкама камсамола, мой лепшы сябар, лічы, быў. Усе пушчы вакольная абкалясілі на ягоным «уазіку». Праз хобі гэтае праклятае і пацярпеў: трэба ж было Пікуліку забіць у лесе ласіху! Накрылі нас адразу. Пікулік мне на вуха шэпча: «Вазьмі ўсё на сябе, у даўту не застануся, азалачу сям'ю!». Выпіўшы быў, паддаўся шкадаванню — сказаў, што гэта я выстраліў з незарэгістраванага ружжа. Далі мне год, пад Чарнобылем тэрмін адбываў. Пікуліка як карова языком злізала, хоць бы азваўся, гад... Жонка ліст напісала, што падае на развод. Карацей, пакуль сядзеў, страціў усё: і сям'ю, і будучыню. Бо неўзабаве грывнула аварыя на станцыі. Нас, экаў, адразу каго куды: «цяжкіх» — пераводам у іншыя ўстанова, а такіх, як я, — проста адпускарлі, без лішніх размоў.

А вёска мая, што на беразе Прыпяці, — як вымерла. Месяцы два ўжо, як усіх адсялілі. Пустыя хаты, сабакі галодныя, каты шныраць дзікія. Я — у раён, да Пікуліка хацеў патрапіць — кажуць, няма, з'ехаў некуды. Пайшоў я ў міліцыю, там пытаюцца: «Дзе твае дакументы, дакажы, што цябе адпусцілі, што не ўцёк адтуль?». А як і што я ім дакажу? Адно даведаўся: жонка былая з

дзецьмі недзе на Гродзеншчыне цяпер, а дзе канкрэтна, ніхто не мог сказаць. Так і стаў я лішнім, нікому не патрэбным. Нідзе я не быў прапісаны, нідзе не было маіх дакументаў. Пацэгаўся па райцэнтры, ды і вярнуўся ў родную вёску.

Не паверыце, зажыў, як кароль. Людзі, з'язджаючы, пакідалі ўсё ў хатах. Зерне, мука, варэнне рознае, сала, вяндрліна — усё гэта стала нічыё, а значыцца — маё. У гаражы застаўся з лепшых часоў матацыкл «Днепр» з каляскай і літраў сто бензіну ў бочцы. Дык вась, пакуль ставала паліва, рассякаў на ім па наваколлі, збіраў запасы. Ні ў чым не меў патрэбы. Хочаш — на табе і закаткі, і кансервы, і бульба ў кожным склепе... Адно што не часта даводзілася ў райцэнтры бываць, таму па хлебе сумаваў, а выпякаць яго, як некалі матка рабіла, — у печы — я не ўмеў.

Але так сталася, што і хлеб займеў рэгулярны, нават свежы. Хлопцы, што на верталётах зону абляталі, час ад часу мяне наведвалі. Яны мне — хлеб, каўбасы, каньяк, а я ім — бровую струю. Не ведаеце, што гэта такое? Я вам скажу, што ўсе гэтыя «віягры-шміягры» — фуфло, развод для лахоў. Хочаш мець нармальны «стак» — шукай бровую струю. Ёсць такая залоза ў рачнога звера: забіваеш бобра, выразаеш яе, высушаеш, настойваеш на гарэццы. Пару лыжак таго бальзаму — і Казанова нервова курыць убаку. А «валютай» гэтай я быў забяспечаны надоўга — балазе бброў у мясцінах нашых прырэчных развалілася як ніколі: будавалі і будавалі свае запруды, і колькі б я ні паляваў, меней іх не рабілася.

Так вась, даражэнькія... А як, спытаецеся, жыў я адзін, без жанчыны, у рэшце рэшт? Ну, скажу я вам, аднаму яно нават і лепш было... Нагледзеўся я на турэмнай зоне такога... Няма нічога страшнейшага, скажу я вам, чым пацукі, якіх закрываюць у клетцы з такімі ж, як яны самі. Пасля гэтага для мяне адзінота была як рай. А без жанчыны... Лёнік-верталётчык таксама аднойчы спытаўся: «Слухай, а як ты абыходзішся? Непарадак!». У наступны свой «прылёт» гляджу — вылазіць з кабіны сам і высаджвае нейкую дзеўку. Ідзе яна да мяне, віхляе клубамі, рукой махае: «Дык вась ты які, Рабінзон Круза! — кажа, — будзем знаёмыя, я — Сабіна». Лёніку я тады аддаў двайную партыю. Засталася гэтая дзеўка ў мяне аж на два тыдні.

«Ідзі, — кажу ёй, — у хату, там паеш чаго, з дарогі ж!». Засмяялася яна, крыху нападпітку была. Прыгледзеўся да яе. Шлюндра шлюндрай, але нешта было ў ёй прыцягальнае. Кажуць, флюіды нейкія існуюць, дык вась тады я ўпершыню іх адчуў. З жонкай такога не было, а тут нібы ўскіпела нешта ўнутры. Але выгляду не падаў. Пайшла яна ў хату і да вечара спала, не паказвалася.

А я сваім агрэгатам займаўся аж да змяркання. Гэта ж трэба, я ж вабе не расказаў пра свайго гонар! Самагонны апарат я сам абсталяваў на падворку. Быў ён у мяне яшчэ да ўсёй гэтай заварушкі, бо хто на вёсцы не меў такой тэхнікі! Трошкі мадэрнізаваў: змеєвікоў дадаў, сістэму падачы халоднай вады ўдасканаліў — і цурчэла «жывая вада» дзень і ноч. Сыравіны хапала, бо зерня і мукі назапасіў — уга! Лёнік у мяне амаль увесь прадукт і забіраў «на вялікую зямлю», як ён сам казаў жартам. «Не байшся, — пытаюся, — радыяцыі?». А ён шчэрыцца ў адказ: «Усе нукліды яшчэ ў працэсе вытворчасці ў тваім віскары былі ліквідаваны!». І сапраўды: ніякая халера мяне ні тады, ні зараз не бярэ. Вось што значыць жыць на прыродзе, з натуральнай гаспадаркі!

Калі шчыра, я тады трохі на Лёніка пакрыўдзіўся. Бо не прасіў жа яго гэтую Сабіну мне прывозіць. А тут ужо нібыта перад фактам паставіў: і не дзенешся нікуды. І тое, што чалавека ў карыстанне аддалі, амаль у рабства — мяне вельмі бянтэжыла. Пра гэта дзеўцы і сказаў увечары, калі за стол селі, прыгатаваўшы сякую-такую вярчу. А яна мне: «Менш слоў, больш справы, Рабінзон!». Два тыдні пранесліся як адзін дзень. За гэты час я, паверце, перажыў такое, што за дзесяцігоддзе сямейнага жыцця не бачыў і не адчуваў. Камасутра адпачывае! І каб толькі я, але ж і дзеўка ў крыўдзе не заставалася. Па жанчыне ж заўсёды бачна, добра ёй ці не. А я стараўся, каб усё было як мага найлепш: самае лепшае пітво, прысмакі, лазню паліў штодзень.

Яшчэ пару разоў Лёнік мне гэтую «манну нябесную» прывозіў. А пасля перастаў. «З'ехала, — кажа, — твая прынцэса ў сталіцу. А іншыя баяцца». Што ж, я нікога акрамя яе і не хацеў.

А праз некаторы час пачалося... Вы хлопцы дарослыя, зразумеете, пра што я кажу. Карацей, праблемы, што называецца, па частцы здароўя мужчынскага. Лёнік выслухаў мяне і кажа: «Во, Сабінка, лярва! Узнагародзіла! Добра, што я з ёй не... Не пераймайся, жыў будзеш!». І прывозіць наступны раз да мяне яшчэ аднаго госьця. З чамаданчыкам такі, лысы, у пінжаку. Вітаецца: «Будзем знаёмыя, я — Карл Ісакавіч. Вы — пацыент?».

Карацей, усё скончылася добра. Праўда, давялося мне

тады папацець, каб за ўрачэбныя паслугі разлічыцца, а папуляцыя бброў ля Прыпяці дакладна зменшылася на трэць, калі не напалову. Такія вась пірагі...

Ну што, яшчэ па адной? Вы скажыце, калі дзед вам галаву дурыць, то я пайду. Не? Цябе як завуць? Іван? Значыць, будзеш Янэк! Таксама рэжысёр? Хто-хто? Драматург? Во як! Ведаў я аднаго пісьменніка — Толіка, паэта, прозвішча не помню... Ля «Белай Вежы» жыў. Сабінка з ім мяне і пазнаёміла. Во дзе чалавек быў! Апошнюю кашулю гатовы быў незнаёмцу аддаць. Выпіваў, праўда, шмат. Лыжку соды — і шклянку чарніла кульне наверх, так нутро балела... Чыста-чыста па-беларуску размаўляў. Вось пабачыш гэтых па тэлеку — быццам і на роднай мове гавораць, але неяк няшчыра, не па-сапраўднаму. А Толік — заслухацца можна было. А як пачне вершы свае чытаць — дык хочацца слухаць і слухаць, хоць я вершы ўвогуле не люблю, абыякавы да літаратуры. Сапраўдны паэт, што казаць! Няма ўжо Толіка даўно... Памёр ад страўніка...

Дык вась, я не расправёў гісторыю сваю да канца. Як так здарылася, што пакінуў я свой райскі куток і апынуўся ў сталіцы? А было вась што: прылятае аднаго разу Лёнік да мяне, а гэта ўжо недзе канец дзевяностых ці пачатак двухтысячных. Дзіўнаваты нейкі, бачна, што сказаць шосьці хоча, але не рашаецца. Я яму: «Давай, выкладвай». А ён мне толькі: «Чакай гасцей неўзабаве...» — сеў на сваю вяртушку — і памінай як звалі.

А назаўтра раніцою, яшчэ твар спаласнуць не паспёў, маторка спыняецца ля берага, і нейкія джынсовыя, у акуларах, з камерамі — да мяне. Адразу бачна — замежнікі: «Хэлоў! Хау а ю?». І з імі — якісьці наш папарацы ўсё мітусіцца, перакладае. Не помню ўжо, што яны там у мяне пыталіся. Усё больш фатаграфавалі ды здымалі — з ружжом, каля агрэгата. Пашумелі, галаву заглумілі, селі ў маторку і як ветрам усю іх кампашку змяло.

Недзе праз пайгода завітаў да мяне не хто іншы, як сам старшыня райвыканкама. Павітаўся, прадставіўся ды і кажа: «Скончылася твая рабінзанада, збірай манаткі, скоро паедзеш у горад на новую кватэру». «Што здарылася, начальнік, — пытаю, — што за шухер?». «А ты не здагадваешся? На ўсю Еўропу праславіўся! Чарнобыльскі рабінзон! Часопісы там цябе на сваіх вокладках друкуюць з самагонным апаратам у абдымку, у навінах паказваюць. Маўляў, во як беларусы жывуць! Нам такога не трэба. Будзеш жыць у нармальнай кватэры, працу чалавечую знойдзем». «А калі не захачу?» — пытаюся. «Дурнем будзеш, калі не захочаш!».

Падумаў я, падумаў і згадзіўся. Усё-ткі пятнаццаць гадоў адзіноты — гэта вам не жарты. Бо здзічэў, як сыч, хадзіў у чым папала, за сабой сачыць перастаў. А тут адразу — кватэра, праўда, аднапакаёвая.

Скажу я вам, нічога з гэтай авантуры не выйшла. Нельга звера, які паспытаў волі, загнаць зноў у клетку. Але я стараўся, нават на завод хадзіў спраўна аж цэлы месяц. Можа б, і прыцёрся як-небудзь да такога жыцця, аж намаляваўся ведаеце хто? Ніколі не здагадаецеся! Злыдзень Пікулік! Чакаў ля прахадной мяне пасля работы. Я іду, нібыта не пазнаў яго, працягнутай рукі наўмысна не заўважыў. Пабег за мной, прабачэння пачаў прасіць: «Хочаш, на калені стану!». Ну, сэрца ў мяне і растала, тым больш быў я знелюдзімелы, а ў сяброўкі да мяне ніхто асабліва не набіваўся — усё баяліся радыяцыі.

Пікулік аказаўся тым яшчэ аферыстам. З лакаматыва пад назвай «кампартыя» саскочыў яшчэ раней, чым ён ляснуўся ў прорву. Усе дзевяностыя нечым гандляваў, нават палітыкай займаўся. Гэта ён расправёў, калі сядзелі ў маёй кватэры на кухні за сталом. «То ж я, — кажа, — паспрыяў, каб сям'ю тваю аднымі з першых вывезлі». Прамаўчаў я, бо даўно ўжо забыўся на тое, што ў мяне некалі была сям'я.

«Гудзелі» мы з Пікулікам нават не некалькі дзён, а некалькі тыдняў. Грошы скончыліся, усё, што было ў хаце, загналі за гарэлку. Пікулік звёў мяне з нейкімі цёмнымі людзьмі, якія і прапанавалі прадаць кватэру. Спачатку я адмовіўся і хацеў ужо вяртацца да нармальнага жыцця, але тут сустрэў выпадкова Лёніка. Ён мне і сказаў, што быў у Мінску, бачыў там — каго б вы думалі? — Сабіну маю. Пыталася: «Як там наш Рабінзон?». Сумую без яго, кажа... Карацей, даў я дабро Пікуліку, той хуценька арганізаваў куплю-продаж, і увечары мы ўжо з ім на вакзале, у забягалаўцы «мачылі» здзелку. Раніцою прачнуўся ў выпярэзніку з разбітай галавой, — ні Пікуліка, ні грошай...

Так я і апынуўся тут, у Мінску... Хлопцы, яшчэ па адной, га? Данкешон, дарагія мае! Затлуміў я вам тут галовы ўсім... Янэк, а ты напішы пра мяне ў кніжку, хай людзі ведаюць, што быў такі чарнобыльскі рабінзон. Ты мне пасля кніжку тую на прыёмку прынясі — пакажу Вожыку, Якуту, Віцьку Шалёнаму, ну і, канечне, Сабінцы маёй, хай пабачаць, што пра Данкешона іхняга ў кніжцы напісана.

«НАД ХВАЛЯМІ НЁМАНА...»

Сёлета споўнілася 110 гадоў з дня нараджэння заходнебеларускага паэта Петруся Граніта (сапр. — Іван Пятровіч Івашэвіч).

Нарадзіўся П. Граніт 11 студзеня 1909 г. у вёсцы Зацэпічы Лідскага павета Віленскай губерні (цяпер Дзятлаўскі раён Гродзенскай вобласці) у беднай сялянскай сям'і. Магчымасці атрымаць добрую адукацыю ў прагнага да ведаў хлопчыка не было — вучыцца давялося толькі ўрыўкамі ў выпадковых настаўнікаў, галоўным чынам па зімах, калі спадала інтэнсіўнасць працы па гаспадарцы. П. Граніт закончыў 4 класы польскай школы, вучыўся на шаўца, быў рознарабочым. Пад уплывам грамадскіх настрояў і народна-вызваленчага руху ў Заходняй Беларусі далучыўся да грамадска-культурных мерапрыемстваў Беларускай сялянска-работніцкай грамады, рэвалюцыйнага падполля. У 1930 г. уступіў у Камуністычную партыю Заходняй Беларусі. У сувязі з удзелам у барацьбе за сацыяльную і нацыянальную справядлівасць, за беларускую школу неаднаразова арыштоўваўся польскай паліцыяй і падваргаўся катаванням у пастарунках.

Цікавіцца літаратурай і пісаць вершы Пятрусь Граніт пачаў пад уплывам вядомага палітычнага і грамадска-культурнага дзеяча Ігната Дварчаніна, з якім ён быў добра знаёмы. Першы верш «Лета» апублікаваў у «Беларускай газеце» 10 жніўня 1933 г. Друкаваўся ў часопісах «Летапіс ТБШ», «Шлях моладзі», штотыднёвіку «Porprost», газеце «Наша воля» і інш.

Паэт браў удзел у вядомым нелегальным з'ездзе заходнебеларускіх пісьменнікаў у Вільні ў 1933 г., які праходзіў на кватэры Любові Асаевіч — будучай жонкі Максіма Танка. У 1939 г. падрыхтаваў да выдання зборнік вершаў «Над хвалямі Нёмана», які ў сувязі з ваеннымі падзеямі не выйшаў.

Пасля ўз'яднання Беларусі П. Граніт працаваў сакратаром валвыканкама, старшынёй сельсавета ў Беліцы,

вучыўся ў вятэрнай школе. У 1940 г. разам з некаторымі іншымі паэтамі Заходняй Беларусі сустрэкаўся ў Лідзе з Янкам Купалам, выступаў з вершамі на сустрэчы з жыхарамі горада. Падчас Вялікай Айчыннай вайны актыўна ўдзельнічаў у антыфашысцкім руху, быў сувязным партызанскай брыгады «Барацьба». Пасля вызвалення ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў скончыў Навагрудскае педагагічнае вучылішча (1950), працаваў настаўнікам, загадчыкам пачатковай школы ў Зацэпічах.

Падборкі вершаў Петруся Граніта змяшчаліся ў калектыўных зборніках «Сцягі і паходні» (1965), «Ростані волі» (1990) і інш. Выйшаў зборнік вершаў паэта для дзяцей «Сцяжынка» (1978). Памёр П. Граніт 14 студзеня 1980 г.

Паэтычны багаж Петруся Граніта быў досыць сціплага патэнцыялу, яго вершы не вызначаліся асаблівай арыгінальнасцю ідэйна-эстэтычнага мыслення, глыбінёй і ёмістасцю. Паэт не меў далёкасяжных паэтычных памкненняў і амбіцый. Ён працягваў традыцыі нашаніўцаў, быў таленавітым выхадцам з масавай заходнебеларускай паэзіі, яго творчасць развівалася галоўным чынам у рэчышчы фальклорнай свядомасці, калектыўнага мыслення, народнага бачання і разумення працэсаў рэчаіснасці.

У вершах П. Граніта пераважаюць карціны цяжкай працы селяніна і рабочага, людскай нядолі, нялёгкага народнага побыту і нястачы. Яны звярталі на сябе ўвагу найперш праўдай перажытага, натуральнасцю лірыка-апаведальнага малюнка, шчырасцю і цеплынёй. Разам з тым у параўнанні з нашаніўцамі паэт засведчыў актыўнасць асваення складаных працэсаў грамадскага жыцця. У яго творах агульнае, калектыўнае прадугледжвала існаванне асобнага. Такія вершы П. Граніта, як «Брукар», «Песня каваля» і іншыя, характарызаваліся вастрынёй сацыяльнага погляду, наступальнасцю, адмабілізаванасцю зместу. Яны раскрывалі аб'ектыўную прыроду з'яў і рэчаў, сапраўдную сутнасць падзей і фактаў, як

правіла, звязаных з канкрэтным хранатопама, зусім пэўнымі і выразнымі сацыяльнымі ўмовамі і абставінамі жыцця і часу. Яны неслі ідэю духоўна-сацыяльнага і нацыянальна-культурнага абуджэння асобнага чалавека і ўсяго народа краю, кансалідацыі грамадскіх сіл з мэтай супрацьстаяння прыгнёту, сведчылі сацыяльны аптымізм.

Даследуючы паэзію Заходняй Беларусі, знаёмячыся са шматлікімі архіўнымі матэрыяламі, з рэдкімі перыядычнымі выданнямі, звязанымі з яе развіццём, аўтару гэтых радкоў давялося выявіць шэраг новых вершаў П. Граніта. Гэтыя творы невядомыя не толькі шырокаму чытачу, але і спецыялістам, гісторыкам літаратуры. Прапаную некаторыя з іх чытачам газеты «Літаратура і мастацтва».

Мікола МІКУЛІЧ

Пятрусь ГРАЊІТ

Мужыцкая восень

З палёў даўно сабралі
Збажыну мужыкі,
І па вясковых далях
Цяпер грывяць такі.

З братвы мужыцкай, шэрай
Бязмежна кожны рад,
Што хлеба скромнай мерай
Мо хопіць да Каляд.

Праходзяць дні без мовы,
І толькі вецер дзьме,
Сустрэчны гімн суровай
Складаючы зіме.

Далёка ў небным полі
Крык жураўлёў замоўк.
А над мужыцкай доляй
Завые сёння воўк.
1933

Са школы

Грамадой вясёлай
Дзеці йдуць са школы.
Разам і Мацейка
Йдзе, ды невясёлы.

Маці і з Сцяпанам
У сына пытаюць:
— Аб чым, скажы, у школе
Дзетак навучаюць?

Смуціцца Мацейка:
— Расказаць не ўмею,
Што вучыцель кажа, —
Я не разумею,

Бо не нашай мовай
У школе гутораць.
— Праўда, што чужою, —
Яму бацька ўторыць.

— Але не смуціся,
А чакай цярыліва,
Завітае доля
І да нас ішчасліва.

Хутка ўжо здабудзем
Школу ў роднай мове,
Тады зразумееш
Ты усё даволі.
1936

Зарою ўсход залоціцца,
лье чырвань на зямлю.
Пад п'яную разводзіцу
жыцця дзень новы родзіцца,
І я жыццё люблю!

Іграюць песні звонкія,
калосячы раллю.
На сонца струны тонкія,
што звілі над старонкаю,
я песні разалю!
1937

Мяцеліца

Сярдзітая мяцеліца
І віхрам закруцілася,
Снег бел, як пер'е, сцэлецца,
Туманам даль пакрылася

І гоніць снег палямі,
Віхры злуюцца, круцяцца,
Спяваюць або смуціцца,
Гамонячы з парканамі.

Б'юць ў вокны, ў шыбы белыя,
Снягамі бурна звонячы
І ў комінах рагочучы,
Віхуры ашалелыя.

Дзе дзеці пасіnelыя
У кут ля печы туляцца
І з голадам галубяцца
Іх вочы пахмурнелыя.

Так бачыць сонца й хочацца
Цяпло з яго праменнямі,
Вясенню разводзіцу,
Зіму забыцца з ветрамі.
1937

Зімовая ноч

Развітаўся з сонцам вечар чарнабровы,
усміхнуўся ночцы, стаў запальваць зоры.
І рассыпаў пэрлы у прастор блакітны,
заіскрыў агнямі залатыя ніткі.

І з-за лесу, гораў выплыў ясны месяц
і стаў гаспадарыць над палямі, лесам.
Загарэлісь іскры на снежных раўнінах,
свігнуліся зоры на лясы, даліны.

І каротка рэха ціха замірае,
зорным срэбрам месяц вёскі залівае
ды крадзеца ціха каля хат вясковых,
хоча ён паглянуць на галодных, голых.

А мароз сярдзіты закрыў лёдам шыбы,
каб не мог ўглядацца месяц да сялібы,
як сінеюць дзеці у трухлявай хаце
і як над калыскай ціха плача маці.
Зацэпічы, 11.01.1938

Напрадвесні

Падралась кужэльна кашуля зімы,
і люты стаў латаць палеткі,
рубіць узгоркі, загоны, шляхі
на чорныя плямы, на сцежкі.

Ў растрэнаных лапцях крадзеца мароз,
часам і ў акно заглядае.
А сонца засвеціць —
апусціць свой нос
і соплі свае абцірае...

Ідзе сакавік у рабым каптане,
распусціў свае полы на вецер, —
жаўрука з кішані ўгору шпурне
і бусла паказвае дзецям.
26.02.1938

Кінь нуду і бяду!

Кінь нуду і бяду,
Забудзь слёзы і жаль,
Калі ў сэрцы агонь,
Гартуй грудзі, як сталь.

Падымі галаву,
Грымні песняй сваёй,
Каб няслася яна
З краю ў край над зямлёй.

Кінь нуду і бяду,
Сонцу ў вочы глядзі
І да мэты сваёй
ўсё пярэднім ідзі!..
1938

Хачу спаткаць вясну

Хачу спаткаць вясну,
вясну вясёлых песень,
пасля цяжкага сну,
як сонца край пацешыць.

На сноп яго зары,
на грэбень бору, лесу,
як выйдуць песняры
і сонца іх асвеціць.

Сплятуць красы вянок
з маёвых красак, песень,
развеюць сум і змок,
што слаліся па лесе.

Хачу спаткаць вясну,
вясну красы і ўсмеху,
і на цяжкім шляху
паставіць ішчасія веху.
1938

Вясна

На струнах медных сосны —
сустрэчны марш
зайграў вецер вясне.
Вясна снуе шаўковай пражай кросны
і сонца золатам абрус узорны тчэ.

Лісты шаўковыя: кляноў, дубоў, бярозаў,
язмін красуюцца пахучы пад вакном,

сад беллю пеніцца, бы іней ад марозу,
то краскі пырскаюць на землю малаком.

Чароўны май — прыгожасцямі п'яны,
мастак красы, касметык ля душы.
Куды ні глянь, усё размалявана,
іграюць з ветрыкам лісточкі дрэў
вяршынь.

Ліецца арагат, цалуе сонца нівы,
і рунь кудравая усю зямлю ўпляла,
вачамі п'еш красу, і ў грудзі йдуць
прылівы
паветра чыстага, як ранняя раса.

Шапочуць вечарам лісты дрэў у зэфіры,
складаюць песні небу і красе,
і зоркі ўсмішліва міргаюць ў сінім віры,
навокал чуецца прывет, прывет вясне!
1939

Ад працы цяжкое
Ты рук не хавай.
Хоць змучаны, стомлены, —
Песні спявай.

Хай ведаюць гоні,
Лугі і лясы
Аб дружбе і долі
Сярпа і касы.

Рабочыя рукі,
Як рэмень, далонь —
Не знаюць дакукі,
Бо ў сэрцы агонь.

Ці чуець песню,
Палі і лясы,
Аб лучнасці цеснай
Сярпа і касы?!

Над хвалямі Нёмана

Хвалюецца Нёман, і пеняцца хвалі,
Б'юцца аб бераг ад нейкай тугі.
Ці, можа, што хмары зноў неба заслалі?
Ці мо што спрадвеку нясе ланіугі?

І быццам бы плачуць аб нашай нядолі
Нёмнавы хвалі — дзед Нёман стары —
Вятры яму многа чаго расказалі,
Нямала ім Нёман чаго гаварыў...

Яны заліваюцца жалем ад смутку,
Як людзі, у вечнай няволі жывуць.
Ўспамін аб свабодзе, усмех на мінутку,
І радасна песню ў той час прапяюць.

Хвалюецца Нёман, і пеняцца хвалі,
Б'юцца аб бераг і далей бягуць.
Ужо не сягоння людзі пазналі,
Што хвалі з усходу свабоду нясуць.

Публікацыя Міколы Мікуліча

Конкурс «УРОКІ СУЧАСНАСЦІ»

Літаратура: нясумны маршрут

У якасці экскурсаводаў — настаўнікі

Што ёсць сучасная беларуская літаратура ў школе? Праграма акрэслівае яе як перыяд з 1965 па 1991 г. Што пасля? Адказы толькі ў дадатковым чытанні, на якое не заўсёды ў вучня, тым больш у выпускніка, знойдзеца час. Але настаўнікі аддаюць свае сілы, імкнучыся зацікавіць дзяцей нават тымі творами, што часам сталі такімі далёкімі ад светаўспрымання сучаснага школьніка, хоць праграма рэгулярна змяняецца. Новымі формамі, цікавымі ўрокамі, нестандартнымі падыходамі настаўнікі змагаюцца за ўвагу да нацыянальнай літаратуры.

Правесці ўрок нефармальна, уцягнуць вучняў у створаны пісьмнікам свет могуць пераможцы конкурсу газеты «ЛіМ» «Урокі сучаснасці» за 2018 год. Падчас узнагароджання яны падзяліліся досведам і думкамі наконт класічнай і сучаснай літаратуры ў школьнай праграме.

Таццяна КАНДРАШОВА, настаўніца СШ № 178 г. Мінска імя Т. А. Лук'яновіча, атрымала першую прэмію за метадычную распрацоўку ўрока «Мінск: нясумны маршрут», праз які паказала гісторыю горада, здолела злучыць творы з гісторыі літаратуры з сучаснымі:

— З дзецьмі я заўсёды размаўляю на беларускай мове, у тым ліку і на перапынках. Спачатку на гэта не звярталі ўвагі. Спатрэбіўся час, каб яны прызвычаліся і размаўлялі на беларускай мове хоць бы са мной. Бясспрэчна, існуе праблема чытання (больш правільна «нечытання»). Наша галоўная задача — зацікавіць. Я выкладаю ў старэйшых класах, і вывучэнне літаратуры — гэта яшчэ і вялікі аб'ём, і вялікія нагрузкі: раманы, апавесці... Таму мы вырашылі праходзіць творчасць пісьменнікаў праз літаратурныя мясціны Мінска. Зімой гэта не вельмі зручна, бо экскурсія пешая і займае каля 2,5 гадзін. Але ладзім яе дастаткова часта, вадзілі нават замежных гасцей. Падключыліся бацькі.

Настаўнікі даўно заўважылі: пасля васьмага класа тэмы не адрозніваюцца вялікай разнастайнасцю. Вядома, дзеці чытаюць гэтыя творы, але не хапае разнапланавасці. Добра, што ёсць урокі дадатковага чытання — дзеці бачаць нейкае адыходжанне ад стандартнай праграмы, і іх гэта вабіць. Мы нават самастойна зрабілі кішэнную кніжачку QR-кодаў, таму ў іх заўсёды ёсць з сабой творы беларускай літаратуры. Перад гэтым мы правялі анкетаванне: 74 % вучняў чытаюць у электронным варыянце. Дзецям больш за ўсё падабаюцца Караткевіч і Быкаў. Шкада, што з праграмы выключылі «Родных дзяцей» Ніла Гілевіча — адзіны ў беларускай літаратуры раман у вершах. Такі зразумелы і шматаспектны! Тыя ж «Запіскі Самсона Самасуя» Андрэя Мрыя прыбралі. Усё гэта не заменена, а найпрост скасавана.

Часам цяжка дабіцца выніку разумення твора. Але самае цяжкае для дзяцей — вывучэнне біяграфіі пісьменніка. Але выхад заўсёды ёсць. Мы зрабілі фотаальбом пра Якуба Коласа «Беражліва гартаючы старонкі», па якім самі дзеці прасочваюць жыццё пісьменніка і ўзнаўляюць біяграфію. Другім стаў альбом пра Максіма Багдановіча, плануем па Пімену Панчанку. Нестандартныя ўрокі заўсёды больш запамінальныя. Ды і хатняе заданне не павінна выглядаць як сухія адказы на

пытанні пасля артыкула ці пераказы тэкстаў. Я за творчую працу. Стварэнне вучнямі буктрэйлера, відэафільма пра біяграфію пісьменніка з цытатамі, фрагментамі твораў, прагляд кінастужак, выкарыстанне інтэрактыўных літаратурных карт, крыжаванак, рэбусаў, наведванне Дзяржаўнага музея гісторыі беларускай літаратуры ці любога тэатра робяць урокі непаўторнымі.

Таццяна ЗЯМЛЯНІК, настаўніца СШ № 2 г. Турава, атрымала трэцюю прэмію за ўрок па казцы Анатоля Бутэвіча «Прыгоды вірус@ Шкодзі». Мама траіх дзетак ведае, што ў наш час вабіць малых:

— Часам дзеці не хочуць чытаць ні па-беларуску, ні па-руску. Але ёсць творы, цікавыя заўжды. Напрыклад, «Насчечка» Кузьмы Чорнага. Звязана гэта хутчэй за ўсё з актуальнасцю: гэта іх жыццё. Твор напісаны даўно, а праблемы тыя ж: узаемаадносінны дзяцей, адносінны дзяцей і бацькоў. А пейзажныя вершы ці больш інтэлектуальную паэзію і прозу чытаюць без імпульсу. На жаль, лексіка Купалы і Коласа для школьнікаў ужо незразумелая. Ім нават «Зімой» Багдановіча становіцца цяжка вучыць. Магчыма, у школьнай праграме не хапае сучасных твораў. Мы спрабавалі чытаць дадаткова твор Валерыя Гапеева «Мая мілая ведзьма», дзецям ён падабаецца. Але існуе праблема з кнігамі: знайсці сучаснае выданне ў бібліятэцы не так лёгка.

Я б не пагадзілася, што нестандартныя формы ўрока заўсёды патрэбныя. Самае галоўнае — цікавы матэрыял. Напрыклад, апошнія гады вялікую цікавасць выклікае твор Яўгена Хвалея «Прынцэса з тусоўкі». Але ж і біяграфіяй можна зацікавіць. У нас існуе форма работы: знайсці 10 цікавых фактаў пра аўтара. І дзеці, дзякуючы інтэрнэту, самі знаходзяць цікавыя звесткі пра пісьменніка. Як бы ні ставіліся да гаджэтаў, як бы нехта іх не адмаўляў, нам ад гэтага нікуды не дзецца. Ніхто з нас ад іх не адмовіцца, як і ад пральнай машыны, бо найперш гэта зручна. Гаджэты — сённяшнія цацкі для дзяцей, яны заўсёды пазнаюць свет праз нейкія цацкі, і забраць мы іх не можам. Таму медыяадукацыя важная, але тэма не вельмі шырока разглядаецца. У нас у школе ўвогуле мабільнікі забароненыя, а QR-коды ёсць. Прапановаецца сучасныя прылады выкарыстоўваць дома, але ж трэба спачатку навучыць карыстацца імі з карысцю.

Пытанне беларускай мовы таксама стаіць востра ў дачыненні нават да вясковых дзяцей. Тое ж цэнтралізаванае тэсціраванне яны больш схільныя здаваць на рускай мове. Калі б у школе здаваліся экзамены па літаратуры, вучні ставіліся б да яе больш сур'ёзна. Зараз яны не адчуваюць адказнасці. Магчыма, трэба ўвесці нейкія літаратурныя заданні ў тэксты. Тут вялікае значэнне мае ўласны прыклад настаўніка.

Такім прыкладам для сваіх вучняў з'яўляецца Марта БАГДАНОВІЧ, настаўніца СШ № 3 г. Ашмянны, якая атрымала другую прэмію за ўрок «Незвычайныя формы ў сучаснай беларускай літаратуры». Маладая настаўніца прапанавала метадычную распрацоўку ўрока па

Таццяна Зямлянік, Марта Багдановіч, Таццяна Кандрашова.

сучаснай паэзіі, якую выкладаць дзецям наогул вельмі складана. Але адметна тое, што сярод паэтычных прыкладаў, прапанаваных дзецям, былі і яе ўласныя вершы. Марта лічыць:

— На жаль, у дзяцей існуе меркаванне, што беларуская літаратура ўся аднолькавая. Часта яны ўспрымаюць усё дастаткова літаральна ды і ўвогуле здатныя сказіць ідэю, якую хацеў данесці аўтар. Творы павінны быць у першую чаргу зразумелыя і несці агульныя гуманістычныя каштоўнасці, бо свет становіцца больш жорсткі. Калі нешта адыходзіць ад іх разумення, яны ад гэтага адмаўляюцца. Але мы, настаўнікі, імкнёмся зацікавіць вучняў не толькі класікай, але і сучаснымі творами. Часта класіку, асабліва класічную паэзію, увогуле не разумеюць. Што даць вучню прачытанне незразумелага твора? Настаўнік на ўроку толькі і будзе займацца яго тлумачэннем. Напрыклад, было б добра больш часу выдзеліць на творчасць Андрэя Федарэнкі: ён піша проста і зразумела. Што б вучань ні прачытаў, галоўная мэта — каб у яго душы знайшоўся на гэта нейкі водгук. А сучасная літаратура — гэта пошукі, новыя формы. Я таксама эксперыментую: выйшаў мой зборнік, куды ўключаны акравершы, рэверсы... І дзецям яны цікавыя. Мае вучні спрабуюць ствараць вершы самі. Я імкнуся пазбягаць сухога выкладання — разам мы нават робім спробы нешта пакласці на музыку, спяваюць пад гітару. У мяне ёсць суполка «УКантакце»: дзеці заходзяць чытаць мае вершы, каментуюць, абмяркоўваюць, шукаюць у творах сябе і сяброў... Ды і самастойна чытаюць больш замежную літаратуру. Тут ужо шмат залежыць ад настаўніка. Мы ж і самі памятаем тых настаўнікаў, якія далі нешта большае за выкладанне школьнай праграмы.

Юўгенія ШЫЦЬКА

Ад рэдакцыі: З распрацоўкамі ўрокаў, што паступалі на конкурс, мы знаёмлі на працягу 2018-га і ўжо ў новым годзе. Паколькі распрацоўка Марты Багдановіч наступіла літаральна перад новым годам, мы разглядалі яе ў конкурсе, але надрукуем на старонках газеты ўжо пасля ўзнагароджання.

«НА СКРЫЖАВАННІ СЭРЦАЎ І ДАРОГ...»

Фота: Васіля Куліковіча.

На словы паэта Міколы Шабовіча беларускімі кампазітарамі напісана ўжо каля 200 песень. Некаторыя з іх прагучалі падчас яго творчай імпрэзы ў бібліятэцы № 20 г. Мінска. Лаўрэат Рэспу-

бліканскай літаратурнай прэміі «Залаты Купідон» Мікола Шабовіч, які адзначыў сёлета 60-гадовы юбілей, чытаў паэтычныя творы пра радзіму («Роднай вёсцы Бадзені», «Ападаюць з бяроз лісты...», «Так хочацца быць патрэбным...») і пра каханне («Ёсць два словы...», «Як на цябе, я, мабыць, не глядзеў...» і інш.). Паэт, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Беларусі Міхась Башлакоў як вядучы вечарыны адзначыў сярод тэм паэзіі М. Шабовіча грамадзянскую лірыку. Шмат радкоў Міколы Віктаравіч прысвяціў сваёй роднай вёсцы Бадзені, што на Мядзельшчыне.

Адтуль і крыніцы яго любові да таго, што злучана з радзімай: Мікола Шабовіч змат гадоў выкладае родную мову ў БДПУ імя Максіма Танка. Ён — дацэнт кафедры мовазнаўства і лінгвадыдактыкі, кандыдат філалагічных навук, аўтар слоў гімна педагагічнага ўніверсітэта. Вось ужо 40 гадоў з'яўляецца кіраўніком універсітэцкага літаратурнага аб'яднання «Кроки». Акрамя таго, Мікола Віктаравіч — старшыня секцыі сатыры і гумару Саюза пісьменнікаў Беларусі, вядомы перакладчык. Гэтым вечарам вершы Міколы Віктаравіча гучалі таксама ў выкананні яго калег ды вучняў.

Але аказалася, што Мікола Шабовіч, нават не ведаючы нот, складае музыку. Гэта засведчыў яго вучань і сябар, паэт і кампазітар Дзмітрый Пятровіч, які прачытаў верш, прысвечаны юбіляру, выканаў некалькі рамансаў — «Лістапад» (словы Т. Лейкі), «Нікнуць свечкі на каміне...» (словы В. Норынай) — у пера-

кладзе з рускай мовы Міколы Шабовіча, а таксама песню «Чароўная жанчына» (словы і музыка М. Шабовіча).

На вечарыне прагучалі песні на яго словы ў выкананні кампазітараў і спевакоў Людмілы Воранавай, Аляксандра Страцэўскага, Віктара Мяцельскага, які выканаў таксама песні на словы Міхася Башлакова і Валянціны Паліканінай (яна прачытала некалькі сваіх перакладаў вершаў героя свята). Далучыўся вядомы паэт і перакладчык Андрэй Цяўлоўскі. Нікога з глядачоў не пакінула аб'явавым выступленне пісьменніка-гумарыста Васіля Найдзіна. Дзве гадзіны праляцелі як адно імгненне — з родным словам і сярод сяброў:

*У скрушны час марозна-вечаровы
На скрыжаванні сэрцаў і дарог
Давай казаць адно каханню словы —
Хай чуе Бог і не карае Бог.*

Яраслаў ВАЛЫНЕЦ

мастацкія практыкі

Алена РУСАКЕВІЧ

КУРАТАРСКІ
ПОЧЫРК
МІХАІЛА
БАРАЗНЫ

У выстаўцы фатаграфічных твораў «Інтэнцыі» (у Палацы мастацтва) Міхаіл Баразна выступіў адначасова ў якасці мастака і куратара. У кантэксце гэтай культурнай падзеі нельга не звярнуцца да куратарскага вопыту Міхаіла Баразны. Бо гэтая выстаўка стала не толькі сведчаннем яго таленту да мастацкага пераасэнсавання рэчаіснасці, але і яркім узорам яго куратарскай практыкі.

Міхаіл Баразна выступіў куратарам шматлікіх выставак і выставачных праектаў, у тым ліку і міжнародных. І практычна кожны з яго праектаў напоўнены глыбокім сэнсам і мае выразнае візуальнае ўвасабленне. Разгледзім найбольш значныя з іх.

Лаканічнасцю і ўніверсальнасцю куратарскай мовы адрозніваўся выставачны праект «Тэксты. Нямецка-беларускі выставачны праект» (1997—1998), які быў прадстаўлены ў Мінску, Рэйне, Шопінгене і Бекуме. У якасці тэксту тут выступаў набор знакаў і сімвалаў, якія адлюстравалі мастак. Куратар стварыў своеасаблівую інфармацыйную прастору, у якой у якасці крыніцы інфармацыі выступілі творы мастацтва, дзе аўтар зашыфраваў «тэкст», а глядач яго прачытвае.

Выставачны праект «Мая Амерыка», які быў прадстаўлены ў 1998 годзе ў Мінску, можна лічыць збольшага даследчым, збольшага аўтабіяграфічным. Яго канцэпцыя прадугледжвала пошук асобнага сусвету, які беззваротна знік з сацыякультурнага кантэксту, але назаўжды застаўся ў чалавечай памяці. Гэта і вобраз мары, якая з'яўляецца рухальнай сілай, і сімвал згасання жыцця. Тут выявілася ўласцівая многім праектам Міхаіла Баразны недаказанасць, умоўнасць. Аб'ект напоўнены сакральнай значнасцю і тонкім рамантызмам.

Выставачны праект «Ілюзія адлегласці», які экспанавалася ў Мінску і ў Магілёве ў 2000 годзе, заключаў у сабе глыбокую філасофскую думку, якая раскрывалася пры дапамозе сістэмы знакаў і вобразаў, створаных мастакамі. Куратар падштурхоўваў да разваг аб існуючых у чалавечай свядомасці межах. Умоўная ментальная прастора, якая аддзяляе аб'ект і таго, хто яго ўспрымае, падаецца як лішняя перашкода, якую здольны пераадолець мастак. Кожны прадстаўлены ў экспазіцыі твор нёс вобраз ілюзорнай адлегласці.

Нельга не згадаць выставачны праект «Кодэкс», які быў прадстаўлены на 54-й Міжнароднай біенале мастацтва ў Венецыі ў 2011 годзе. Гэты праект з'яўляўся пераасэнсаваннем архетыпічных вобразаў, якія ўкараніліся ў свядомасці еўрапейца. У гэтым праекце экспанаваныя творы ўтрымлівалі вялікую колькасць сімвалаў і знакаў, і кожны з іх прадугледжваў мноства інтэрпрэтацый і трактовак.

Акрамя асабліва вышэйапісаных праектаў, якія дазваляць казаць пра высокае майстэрства Міхаіла Баразны як куратара, нельга не адзначыць плён і яго куратарскай дзейнасці для мастацтва Беларусі. Яна спрыяе ўзбагачэнню нацыянальнага мастацтва новымі тэндэнцыямі, выконвае задачы камертона для развіцця куратарскай практыкі ў Беларусі і спрыяе павышэнню статусу айчыннага мастацтва на міжнароднай арэне.

Яўген Колчаў:

«Гэтыя здымкі — мая асабістая гісторыя»

Мастак і скульптар Яўген Колчаў умее абудзіць унутры ноткі ўспамінаў, глыбокія перажыванні. Яго здымкі і скульптурныя кампазіцыі кранулі не адно сэрца. Сёлета творцу споўніцца 60 гадоў. Юбілейны год стаў нагодай для арганізацыі маштабнай фотавыстаўкі «45+1» у Нацыянальным гістарычным музеі Беларусі.

На здымках творцы — культурная эліта Беларусі: слова кагосьці ўжо адгучала ў гісторыі краіны, хтосьці і сёння актыўна займаецца развіццём і папулярнасцю нацыянальнай культуры. Так, сярод экспанатаў можна ўбачыць партрэты мастака Мая Данцыга, мастацтвазнаўца Барыса Крэпака, графіка Льва Алімава, мастака Уладзіміра Кожуха, ды-зайнера Руслана Найдзена і іншых.

— Было не так проста адабраць фатаграфіі для выстаўкі, яны вельмі розныя па памеры. Але ўсіх герояў, прадстаўленых на фотаздымках, аб'ядноўвае тое, што яны звязаны з творчасцю: пісьменнікі, мастакі, артысты балета. Выстаўка, як ні дзіўна, цікавая ў першую чаргу для мяне: вельмі рэдка тыя, хто займаецца фатаграфіяй і робяць яе сваімі рукамі, могуць убачыць работу ў цвёрдым адбітку. Яна мае зусім іншую якасць, чым фатаграфія, якую мы бачым з экрана манітора. Мне пашанцавала: у свой час на шматлікіх выстаўках, з'езджах Саюза мастакоў я змог сфатаграфіраваць многіх вядомых людзей, якіх сёння, на жаль, няма. Гэтыя здымкі нават больш мая асабістая гісторыя. Я люблю фатаграфіраваць, для мяне гэта эмацыянальны працэс. Калі я бачу цікавы персанаж, мне хочацца яго захаваць у кадры, таму што заўтра магу не сустрэць такога цікавага чалавека.

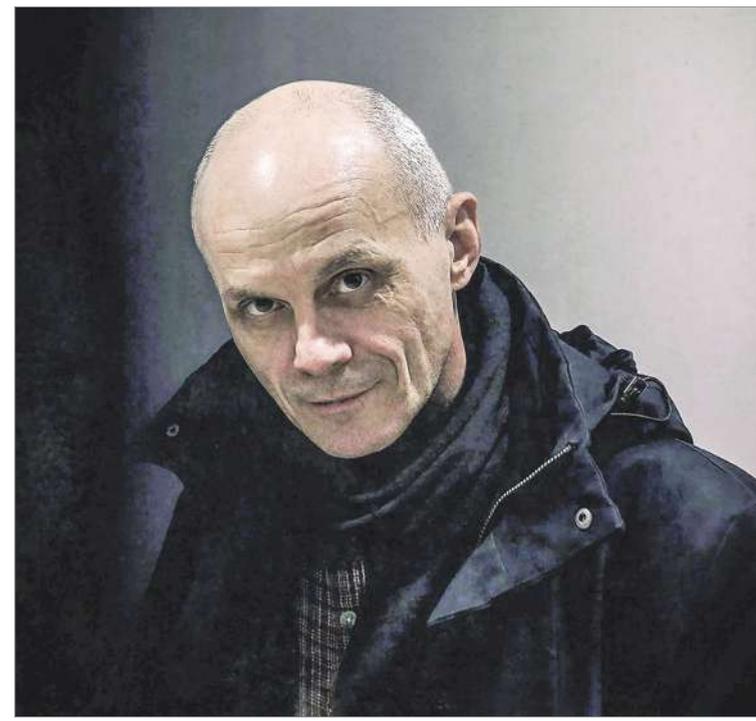
Уважлівы і пільны погляд Яўгена Колчава беспамылкова ўлаўлівае і перадае характэрны і ўдумлівы погляд мадэлі. Назіральнасць — рыса, уласцівая многім мастакам, у дадзеным выпадку знайшла праяву ў фатаграфіі, якая дазваляе хутка зафіксаваць дакладнае трапленне ў вобраз, што для скульптара немагчыма.

— Фатаграфія для мяне — адзін з раўнацэнных напрамкаў у выяўленчым мастацтве разам з графікай, жывапісам і

скульптурай, — дзеліцца Яўген Колчаў. — У мяне няма супярэчнасці. Часта людзі здзіўляюцца: «Як жа ты займаешся фатаграфіяй? Ты ж скульптар!». Я ж, наадварот, лічу: любы з мастакоў, які атрымаў хоць бы пачатковую мастацкую адукацыю, больш свядома разумее кампазіцыю і яе элементарныя правілы, можа адчуць колер, светлавя ўзаемаадносіны. Гэта значыць, базавыя рэчы здымка яму больш зразумелыя і даступныя. Фатаграфія — сучасны сегмент, які дазваляе рабіць хутка, а тым больш лічбавая фатаграфія, якая імгненная. Яна тым і добрая, што дазваляе навучацца разуменню сваіх памылак, дапамагае аналізаваць крокі нават не да поспеху, а да ўсведамлення таго, што такое добрая фатаграфія. Таму фотаапарат для мяне — адзін з інструментаў выяўленчага мастацтва.

Стылістыка фотамастацтва Яўгена Колчава дастаткова пазнавальная за кошт ракурсаў і каларыстычных прыёмаў.

— Я даволі карэктна стараюся карыстацца магчымасцямі фоташопу для таго, каб прыбраць з кадра нешта лішняе. Вось, напрыклад, як у жывапісе акварэльным альбо жывапісе традыцыйным, японскім ці кітайскім, прысутнічае элемент выпадковасці: як зайграе фарба, як пацячэ туш, як яна ляжа на паперы, вільготная папера ці сухая. Тут зноў жа элемент выпадковасці прысутнічае і пад-

Аўтапартрэт.

час здымкі, і пры апрацоўцы фатаграфіі. Я часам сам не разумею, як гэта выходзіць. Для мяне ў гэтым ёсць нейкая прыгажосць: элемент выпадковасці надае фатаграфіі адчуванне пэўнай свежасці і незавершанасці.

Яўген Колчаў шмат гадоў працаваў у рэстаўрацыйных майстэрнях Польшчы (з 1992 па 2000-я гады), дзе ўдзельнічаў у аднаўленні складаных архітэктурных і скульптурных элементаў гатычнага стылю і архітэктуры барока. У цяперашні час мастак выкладае скульптуру ў межах аўтарскіх курсаў у Мемарыяльным музеі-майстэрні Заіра Азгура. У 2017 годзе Яўген Колчаў стаў лаўрэатам Нацыянальнай прэміі Беларусі ў галіне выяўленчага мастацтва (за фотартрэт Мая Данцыга). Манументальныя творы, створаныя скульптарам у суаўтарстве і творчых саюзях, упрыгожваюць вуліцы беларускіх гарадоў.

Вікторыя АСКЕРА

Уладзімір Гладкевіч «П'ета».

Пра Жодзіна заўсёды кажуць у кантэксце горада буйных заводаў і вялікіх машын, але ж гэты жывапісны куток краіны багаты і на творчых асоб. Доказам таму — гучныя імёны мастакоў, якія на гэтым тыдні прадставілі вялікую выстаўку «Арт-Жодзіна» ў мастацкай галерэі «Універсітэт культуры».

У экспазіцыі прадстаўлена каля ста работ амаль трох дзясяткаў майстроў, якіх аб'ядноўвае месца, дзе яны жывуць і працуюць.

— Пейзажы адлюстроўваюць прыгажосць горада, які, дарэчы, у 2018 годзе адзначыў сваё 55-годдзе, — заўважае дырэктар Мастацкай галерэі «Універсітэт культуры» Марына Татарэвіч. —

З АДНАГО ДРЭВА

Творчыя плады жодзінцаў

Нягледзячы на малады ўзрост, у Жодзіне жыве шмат знакамітых мастакоў, вядомых не толькі ў нашай краіне, але і за мяжой.

Стылістычна майстры выказваюць сябе ў вельмі шырокім і рознатэматычным дыяпазоне. Напрыклад, Алег Васько і Святлана Навіцкая выбіраюць рэалізм, Аляксею Марачкіну бліжэй арнаментальнасць і стылізацыя, Канстанціна Андрэювіча цікавяць абстрактныя формы...

На станаўленне прадстаўленай мастацкай супольнасці адмысловы ўплыў аказалі студыі Анатоля Шыбікіна і Аляксандра Казарэза, якія працавалі ў горадзе з 1970-х гадоў. Акрамя таго, значнай падзеяй для мастакоў стала рэспу-

бліканская мастацкая выстаўка, якая праходзіла ў Мінску ў 2008 годзе. На аснове яе матэрыялаў быў выпушчаны каталог «Жодзінцы». Праз больш чым 10 гадоў для публікі зноў прадстаўлена экспазіцыя, якая адлюстроўвае асабліва сціпую мастацкага майстэрства жодзінскіх аўтараў, іх стылістычныя, кампазіцыйныя і каларыстычныя пошукі.

Вікторыя АСКЕРА, фота аўтара

Работа Юліі Пухляковай

УСЁ ПАД КАНТРОЛЕМ

Жыццё з асаблівасцямі: з розумам найўнага дзіцяці і ў абалонцы цялеснасці

Усё было пад кантролем: рэгулярныя лекі, размовы з доктарам, спробы зразумець: а што ж рэальна адчувае гэтая дзіўна-маўклівая дзяўчына, якая нібыта вырасла, але застаецца дзіцем паводле свядомасці? Сядзіць у сваёй шкарлупіне, куды ніхто не можа ўлезці і навесці там «парадак» — гэта значыць, зрабіць так, каб яна стала жыць і мысліць як усе. Але чаму ж не паспрабаваць? І маці дзяўчыны па імені Дора вырашае...

Прыкладна тое ж самае вырашылі зрабіць стваральнікі спектакля «Дора, альбо Сексуальныя неўрозы нашых бацькоў»: залезці ў галаву асаблівага чалавека і зразумець, як яму жывецца сярод большасці звычайных людзей.

КЛУБОК НЕРВАЎ

Інтэрэсы тых, каго менш, каго сустракаем не так часта (таму што ўнікальныя), іх голас у грамадстве амаль не гучыць, але гэта не значыць, што іх няма, не значыць, што з імі не трэба лічыцца, не значыць, што не варта зразумець, як кантактаваць ці дакранацца да іх трапяткога і няўлоўнага «Я». Спроба незалежнага тэатральнага праекта *HomoCosmos* — таксама асабліва.

Звычайна праз свае спектаклі *HomoCosmos* стараецца выклікаць глядача на няпростую размову паводле складаных сацыяльных праблем, прапаноўвае пастаноўкі, пасля якіх людзі выходзяць у шоку: як дзякуючы тэмам, так і формам падачы зместу. Таму зразумелы выбар п'есы швейцарца Лукаса Берфуса: ён прапаноўвае вострасацыяльныя тэмы, да якіх стаўленне ў грамадстве неадназначнае, якія выклікаюць спрэчкі. Жывы тэатр гэтым і павінен займацца: правакаваць глядача на жывую рэакцыю, каб праз яе выпрацоўваць чалавечую і грамадскую пазіцыю. Хоць сама п'еса разлічана на сучаснага чалавека, які жыве ў сінкратэчным свеце і хоча адначасова ўсяго і адразу: і слёз, і смеху. І думак. Толькі іх трэба данесці такой жа сучаснай мовай, з драйвам. Прычым гэта не азначае толькі хуткі тэмп самой дзеі. Пры тым, што падзеі ў жыцці герояў спектакля мяняюцца даволі шпарка.

Вось мама Доры вырашае «адключыць» яе ад таблетак і даць магчымасць жыць як усе. Вось Дора ўжо працуе, вось яна ўжо цягнецца да людзей і гатовая адкрывацца нават тым, каго зусім не ведае. І трэба радавацца за паненку, якая выходзіць са свайго аўтычнага стану і жыве паўнаватасна, нават пачынае кахаць. Ці не таго хацела мама? Каб дачка мела пачуцці. Каб не глушыць яе самасць. Каб яна адчувала сябе чалавекам. Каб магла сама за сябе вырашаць.

І дачка выходзіць з гушчару хваробы, ад якой стаміліся яе сваякі, можа быць, больш, чым яна сама. Гушчар абазначаны на сцэне ў выглядзе клубка нейронных сувязяў, але застаецца сімвалам, праз які адбіваюцца ўсе далейшыя падзеі. Між іншым, гэтая метафара ў сцэнаграфічным рашэнні мастака-пастаноўшчыка Андрэя

Жыгура (фактычна адзіны відавочны акцэнт і загадкавы элемент) звяртае ўвагу на тое, што героі і мы разам з імі існуюць у прастору чалавечага, дзе ўсе злучаныя ніткамі розных сувязяў, не толькі роднасных. Праз гэтыя ніткі можна, як праз акно, пазіраць на свет. Яны сціскаюцца ў моманты злосці. А часам іх выбіваюць як дыванок са шчыльным слоём пылу, пад якім схаваныя былыя пачуцці бацькоў, іх цяперашняя незадаволенасць нязручнасцю жыцця, выкліканага паводзінамі Доры. У гэтым камяку нерваў нібыта пад фіранкай хоча схаватца дзяўчынка, калі ёй балюча.

БЯСКОНЦЫ КРЫК

Доры балюча не толькі тады, калі бацькі імкнуцца ўсталяваць кантроль за яе цялесным існаваннем. І ўжо не важна, што яна адчувае, не важна, чаго хоча (бо яна не зусім здаровая, гэта трэба ўсё ж зразумець). Важным становіцца тое, што зручна для іх: каб яна магла жыць сама. У прыватнасці — карыстацца сваім целам. Але без «наступстваў» у выглядзе непатрэбнага (ім) дзіцяці. Якія яшчэ пачуцці, калі можа быць пачуццёвасць без абмежаванняў?!

Паводле п'есы падзеі развіваюцца шпарка. Спектакль пра іх распавядае даволі манатонна. Да пэўнага моманту — калі з маленькай, ціхай і кволай Доры (актрыса Алена Барсукова) вырываецца крык: тут здрыгануцца ўсе. Гэта крык істоты, якая застаецца жыць, але пазбаўленая магчымасці радавацца жыццю. Кульмінацыя і самы яркі момант у спектаклі рэжысёра Віталія Дудзіна.

Рэжысёр вядомы па кінапрацах (больш за дзясятка, сярод якіх прыгоды Дзяніса Караблёва, драма «Птушкі без гнёздаў», праблемная сацыяльная драма «Пад небам блакітным» ды іншыя). Зразумець, чаму рэжысёр кіно прагне працы, нескладана: самы позні яго фільм датуецца 2011 годам. І такое адчуванне, што ў дадзеным праекце Дудзін працягваў здымаць кіно: вострасацыяльная тэматыка яму знаёмая, ды складаных тэм ён не баіцца.

Гэта крык істоты, якая застаецца жыць, але пазбаўленая магчымасці радавацца жыццю.

На тэатральнай сцэне рэжысёр лінейна распавядаў гісторыю Доры, прыдумваў, як развесці/звесці артыстаў. Без нейкага мудрагелістага канцэпту і адмысловай фармальнай абалонкі — каб усё зразумела: сутнасна ўсё і так няпроста ў гэтай п'есе, якую б сыграць дакладна, паказаўшы псіхалагізм праз рухі і міміку артыстаў. Але падыходы псіхалагічнага кіно, дзе ідуць буйныя кадры, дзе можна навесці аб'екты на вочы альбо паказаць задумены профіль, не заўсёды ратуюць у тэатры (для таго каб спрацоўвалі гэтыя прыёмы, сучасныя рэжысёры ўсё больш актыўна выкарыстоўваюць тэхнічныя прылады, экраны і відэакамеры). У «Доры...» глядач чапляецца за тэкст, які агучваецца, і яго нельга прапусціць, каб не згубіць сутнасць апаведу. Увагу трымае найперш сама

тэма, выклікае суперажыванне і жаданне выпрацаваць сваё меркаванне ў дачыненні да сітуацыі, якая падаецца не такой ужо і штучнай (варта пачытаць СМІ).

Дзяўчынка з псіхічным адхіленнем уваходзіць у грамадства і, як чысты ліст у спісаным сшытку, правакуе пакінуць на ім сляды, скарыстаць. Яна найўная і чыстая, як дзіця, даверлівая і паслухмяная, не разумее, калі адбіваецца гвалт. А ён можа быць нават там, дзе ўсе клянуцца, што любяць і кахаюць. Дазволіўшы дзяўчыны жыць, як усе, яе фактычна ператвараюць у інваліда, выдаляюць з цела жаночую сутнасць. Праблема вырашана: цяпер ідзі на свабоду. Толькі свабода атрымалася з абмежаваннямі — фізічнымі (фізіялагічнымі) і не дае адчування радасці. Праз сімвалічны вобраз адзінокай найўнай дзяўчыны можна было б асэнсаваць жыццё ў сацыюме і сам сацыум: матэрыял п'есы насамрэч дазваляе пайсці ўглыб. Але спектакль спыняецца на ўзроўні прыватнай сямейнай гісторыі хворай дачкі і эгаістычных бацькоў, якія ўсё ж знаходзяць спосаб кантраляваць сітуацыю без дапамогі лекаў. Лжывая любоў, цыннічныя клопаты...

І далей усё залежыць ад самога глядача, які захоча ці не захоча «заганяцца» на гэтую тэму. Калі шукае такі тэатр, відаць, хоча. І гэтая думка — самае радаснае ўражанне ад «Доры...»

Ларыса ЦІМОШЫК

выДАТна

Народная вытанчанасць

Высокае званне для артысткі балета Ірыны Яромкінай

Вядучы майстар сцэны Нацыянальнага акадэмічна-га Вялікага тэатра стала народнай артысткай Беларусі. Больш чым 20 гадоў у тэатры, каля 40 партый, выкананых на сцэне, сярод найбольш яркіх — вобраз Настасі Слуцкай, створаны ў балеце Вячаслава Кузняцова, маленькай жанчыны, якая здолела абараніць свой горад і сваіх дзяцей. Партыя, у якую Ірына Яромкіна ўклала ўсю сваю жаночасць: маці трох дзетак выдатна разумее сваю гераіню. Гэта наогул рэдкасць для такога віду мастацтваў, як балет, калі ў артысткі атрымліваецца сумяшчаць жыццёвую ролю маці і паспяхова рэалізоўвацца ў тэатры, быць запатрабаванай у самых розных балетах. «Я магу бясконца гаварыць пра маю прафесію — балет і пра маіх дзяцей, таму што менавіта гэта і ёсць маё жыццё», — прызнавалася Ірына Яромкіна, якая зведала і драмы, і радасці як у асабістым, так і ў творчым жыцці. Пачынала ў тэатры артысткай кардэбалета, але

стала салісткай і сапраўднай зоркай, на якую ходзяць паглядзець. Не адмаўляла сабе ў праве быць шчаслівай жанчынай і маці, несла гэтае званне з гонарам, калі воляй лёсу стала галоўнай у сваёй сям'і. Яна моцная і пры гэтым крохкая. Нездарма Валянцін Елізар'еў даверыў Ірыне Яромкінай партыю захаканай юнай паненкі ў новай рэдакцыі балета «Рамэа і Джульета»: яна ўмее перадаць складаную гаму пачуццяў.

Адэта-Адылія, Ізольда, Сільфіда, Кармэн, Фрыгія, Маша, Рагнеда, Папялушка, Анюта — партыі, у якіх можна пабачыць артыстку. За выкананне партыі Байджан у балеце П. Бюльбюль-аглы «Каханне і смерць» Ірына Яромкіна была адзначана Нацыянальнай тэатральнай прэміяй. Па выніках 2018-га яе прызналі «Чалавекам года ў сферы культуры» ў намінацыі «Харэаграфічнае мастацтва»! І вось навіна пра прысваенне ганаровага звання «Народная артыстка Беларусі» заспела балерыну на гастролях.

кінаскоп

Яны запомнілі...

Размова пра чалавечнасць і талерантнасць у літаратуры як глеба для экранізацый.

Так бывае: захацеў зняць кіно — і зрабіў. Калі моцна захацеў. Калі атрымаў такое ўражанне, якое хочацца перанесці на стужку. Нездарма ж паводле твораў Васіля Быкава вельмі ахвотна здымалі кіно. І здымаюць у XXI стагоддзі. І жадаюць зымаць маладыя людзі, проста па закліку душы. І калі вельмі хочацца, каб пачулі, то ўжо не істотна, ці прафесійны ты рэжысёр з суперадукацыяй, ці вельмі апантаны і шчыры аматар кіно. І не думаеш пра тое, ці ёсць сродкі, проста шукаеш такіх жа неабыхавых праз краўдфандынг. І гэты спосаб рабіць справы праце.

Апавяданне Быкава «Народныя мсціўцы» разлічана на неабыхавых. Яно само — увасабленне неабыхавага стаўлення да чалавека. Не вайна, а людзі, іх маральны выбар у цэнтры падзей. Перажытае гора і памяць пра яго, якая жыве ў вяскоўцаў, апелююць да вяршыштва справядлівасці. І людзі разважаюць пра помсту. Ці адбудзецца яна?.. І што, калі адбудзецца: ці змогуць людзі з гэтым жыць?..

Пісьменнік прапісаў гісторыю з пункту гледжання таго, як ён разумее сваіх землякоў, з верай у беларусаў, для якіх кроў блізкіх не змываецца новай крывёй, а забойства — смяротны грэх, які ачарняе душу. І планы неяк нязмушана развальваюцца, і рукі не могуць трымаць сякеру... Дык ці можна дараваць — дзеля сябе ж саміх, дзеля жыцця?

Гэтыя пытанні моцна заселі ў галаве Аляксандра Меліхаўца, які захапіўся Быкавым і вырашыў рызыкнуць — стварыць экранізацыю насуперак усім абставінам. Бо часам, каб з'явілася кіно, неабавязкова мець вялікія грошы, прафесійную здымачную групу ды дзяржаўную студию для працы. Усе можа трымацца на асабістай ініцыятыве, на ўпартасці ісці да канца ў здзяйсненні задумы. У кампаніі па экранізацыі «Народных мсціўцаў» знайшліся прыхільнікі. І, што асабліва важна, ідэю падтрымалі артысты, якія ўвайшлі ў праект. У выніку з'явіўся беларускі фільм, з беларускай мовай і нашымі ж артыстамі (сярод іх лаўрэат Нацыянальнай кінапрэміі ў намінацыі «Дэбют» Арцём Курэнь, а таксама Дзмітрый Давідовіч, Ілья Ясінікі, Канстанцін Воранаў, Аляксандр Вафік, Паліна Дабравольская і іншыя). У першыя дні вясны ў канцэртнай зале «Мінск» прэм'ера чакае глядачоў, якія так жа неабыхава ставяцца да таго, што глядзець, якія чакаюць фільмаў, дзе адлюстраваны беларускі характар. Яго вывучалі, даследавалі, апісвалі (і цяпер гэта робяць) айчыныя пісьменнікі. Нам патрэбна кіно? У нас для яго ёсць літаратура.

Марыя АСПЕНКА

ЭЛІТАРНА, ПРЭСТЫЖНА. ВЫТВОРЧА

Галоўная кінастудыя краіны ў чаканні актуальна-сацыяльных сцэнарыяў

Пра гэта казаў міністр культуры Рэспублікі Беларусь Юрый Бондар на калегіі ведамства, дзе абмяркоўваліся вынікі працы ў 2018 годзе. Паводле прамовы зразумела, што асноўны клопат пра беларускае кіно па-ранейшаму ўскладаецца на Нацыянальную кінастудыю «Беларусьфільм». А яе работа пакрысе набывае станоўчыя тэндэнцыі, пра што сведчаць некаторыя лічбы.

«Па выніках працы за 2018 год у разы перавыкананы ключавыя паказчыкі: павялічылася выручка ў адносінах да 2017 года ад усіх без выключэння відаў дзейнасці (пры гэтым ад рэалізацыі маёмасных правоў паказу фільмаў выручка павялічылася ў 2,8 разу); зменшылася ў 2,3 разу рэальная страта ад бягучай дзейнасці (2017 год — 778 тыс. рублёў, 2018 год — 332 тыс. рублёў). Забяспечана павелічэнне долі фільмаў беларускай вытворчасці ў дзяржаўнай кінасетцы, — адзначыў Юрый Бондар. — Разам з тым кінастудыі па-ранейшаму нештае зваротных сродкаў, вытворчая база

можа выкарыстоўвацца больш эфектыўна. Адчуваецца дэфіцыт высокамастацкіх сцэнарыяў актуальнага сацыяльнага зместу.

Не атрымалася спыніць працэс зніжэння наведвальнасці кінасеансаў. Ад аказання паслуг кінасетка атрымала 38,7 мільёна рублёў (на 1,3 мільёна рублёў больш, чым у 2017 годзе). Аднак агульная колькасць глядачоў скарацілася і склала 10 мільёнаў чалавек — амаль на мільён менш, чым у 2017 годзе. Павелічэнне колькасці глядачоў адзначана толькі ў Гродзенскай вобласці — на 80 тысяч чалавек. Наша задача — ператварыць кінатэатры ў прэстыжныя, элітарныя месцы для сустрэчы з кінамастацтвам».

Тым часам акрамя ўнутранага рынку нашы кінематографісты прыглядаюцца да іншых рэгіёнаў, дзе можа быць цікавасць да вытворчасці ў Беларусі.

«Паспяховым быў удзел дэлегацыі прадстаўнікоў сферы кінематографа Рэспублікі Беларусь у імпрэзах кінафестывалю краін —

удзельніц Шанхайскай Арганізацыі супрацоўніцтва, — адзначыў міністр. — Дзясятая дамоўленасць пра супрацоўніцтва ў галіне сумеснай вытворчасці анімацыйнага кіно і фільмаў у ігравой форме, у галіне дыстрыбуцыі беларускіх фільмаў на тэрыторыі КНР».

Адметна, што ў якасці партнёраў для стварэння кіно Беларусь усё ж разглядала не толькі калег з суседняй Расіі, дзе згодна са стэрэатыпным меркаваннем, моцна быць найперш запатрабаваныя тэлефільмы ды серыялы, але насамрэч не толькі яны, а наогул кіно пра сучаснасць з адметным аўтарскім поглядам, што засведчыў фільм Дар'і Жук «Крышталь», высока ацэнены расійскімі крытыкамі. І Беларусь не пакідае надзею на сваё кіно, здольнае зацапіць цяперашняга глядача. Галоўнае, каб ён не забываў пра тое, што яно ёсць. Праўда, аўтары?!.

Марыя АСПЕНКА

Такія «Авантуры...»

На мінулым тыдні на Нацыянальнай кінастудыі «Беларусьфільм» пачаліся здымкі ігравого фільма «Авантуры Пранціша Вырвіча» паводле рамана Людмілы Рублеўскай.

Стварыць экранізацыю даручана рэжысёру Аляксандру Анісімаву, трыумфатару першай Нацыянальнай кінапрэміі са стужкай «Сляды на вадзе». Толькі цяпер нас чакае больш далёкая гісторыя з вандроўкай у XVIII стагоддзі. Той час (ці наша ўяўленне пра яго) мы адчуем праз аб'ектыўныя камеры апэратара Дзмітрыя Рудзю, таксама адзначанага нацыянальнай узнагародай за той жа фільм, які ў нейкім сэнсе таксама быў авантурным праектам для стваральнікаў. Але галоўнымі «авантурыстамі» на гэты раз усё ж стануць беларускія артысты Георгій Пятрэнка і Іван Трус, выканаўцы галоўных роляў у новым ігравым праекце кінастудыі.

Ён нарадзіўся ў колішняй Гродзенскай губерні, але ўвайшоў у гісторыю як выдатны вучоны біяфізік. Насамрэч Аляксандр Чыжэўскі быў фізікам з разраду лірыкаў. Адукаваны і творчы чалавек, якога цікавіла ўсё: ад археалогіі і гісторыі да таямніц сіл прыроды. Ён умеў маляваць і пісаў вершы, цікавіўся фізікай і сказаў сваё слова для развіцця медыцыны, умеў злучыць і вывесці суадносіны паміж рэчамі, якія здаваліся далёкімі. Летуценнік, відаць, здольнасць да вобразнага мыслення і смеласць уяўлення дазволілі яму зрабіць адкрыцці, якія змянілі разуменне пра свет. І разуменне пра фантастычную сутнасць святла.

Можна думаць і разважаць пра тое, што як асоба ён рэалізаваўся не там, дзе нарадзіўся. Але... нездарма ж нашы продкі спакоўне аддавалі пашану сонцу (што адлюстравана ў святах народнай культуры). Аляксандр Чыжэўскі з дзяцінства стаяў на гэтай зямлі і ўглядаўся ў неба. А пасля ён у сваёй доктарскай дысертацыі разглядаў уплыў сонечнай актыўнасці на ход сусветнага гістарычнага працэсу і нават на адчуванне асобнага чалавека.

Маладое, з душой

Ідэю поўнаметражнага анімацыйнага фільма можа прапанаваць Нацыянальнай кінастудыі малады аўтар? Чаму б і не: маладзёжны конкурс на стварэнне сцэнарыя поўнаметражнага анімацыйнага фільма праводзіўся пры падтрымцы Беларускага рэспубліканскага ўнітарнага страхавога прадпрыемства «Белдзяржстрах». Падвядзены яго вынікі, дзе журы адзначыла тры сцэнарыі, тры ідэі, тры магчымыя рэалізацыі:

1 месца — «Песня Сірын», аўтар Сяргей Рагатка (асноўная прэмія).

2 месца — «Пенаты», аўтар Алёна Зміцер (заахвочвальная прэмія).

3 месца — «Яблык жаданняў», аўтар Стась Сабалеўскі (заахвочвальная прэмія).

Такім чынам, тэмы ёсць. Наколькі яны вартыя не толькі адзнак, але і здымак, пакажа этап заахвочвання рэжысёраў.

ЧАЛАВЕК СОНЦА

Адолець цемру: што дапамагала выжыць Аляксандру Чыжэўскаму?

Раскрыць асобу выдатнага вучонага (а гагосці, можа быць, і пазнаёміць з вынаходнікам дзіўнай светлавой лямпы, якую называюць у яго гонар) узяліся стваральнікі дакументальнага фільма «Аляксандр Чыжэўскі. Палонены сонцам», што папоўніў калекцыю праекта «100 імёнаў Беларусі» (вытворчасць Майстэрні Уладзіміра Бокуна).

Фільм, прэм'ера якога адбылася ў Доме Масквы, узнаўляе старонкі біяграфіі чалавека, які сам напісаў адмову, калі яго прапанавалі вылучыць на Нобелеўскую прэмію (яшчэ да вайны): ён жа быў савецкім грамадзянінам і ведаў, якая абстаноўка ў свеце, чым яму можа пагражаць увага замежнікаў. Але каб зразумець, як гартаваўся характар вучонага і нараджаліся неверагодныя ідэі, здымачная група (на чале з рэжысёрам Тарасам Вашчанкам) прайшла па слядах свайго героя, паспрабавала аднавіць старонкі дзяцінства і ўгледзецца ў самыя драматычныя моманты біяграфіі. Гэта дазваляе зрабіць праект, у якім дакументальны расповед сумяшчаецца са сцэнамі, адноўленымі артыстамі паводле сцэнарыя (Аляксандра Чыжэўскага ў розныя гады іграюць Ігар Дзянісаў, Ігар Пятроў, Павел Усцінаў).

Калі героямі дакументальнай карціны з'яўляюцца рэальныя асобы, то дадатковыя эмацыянальныя сродкі дапамагаюць працуць іх па-чалавечы і нейкія падзеі мысленна перанесці на сябе і наш час. Таму што ў Чыжэўскага, здавалася, было для поспеху ўсё: талент і веды, інтуіцыя навукоўца і сусветнае прызнанне. Але ўсё гэта не ўратавала яго ад зайздрасці, страты працы, зняволення. А ці шмат вучоных у наш час настолькі ж аддана будучы служыць чалавечтву, каб нават, будучы рэпрэсаваным, у лагерных умовах шукаць магчымасць быць карысным іншым? А ён знайшоў: калі няма чаго даследаваць, то застаецца вывучаць сябе. Так ён даказаў, што чалавечая кроў — стройная сістэма, звязаная матэматычнымі заканамернасцямі...

Каб зразумець, праз што давялося прайсці аўтару розных адкрыццяў і вершаў (якія таксама гавораць пра сутнасць Сусвету), варта глядзець фільм, які на рэальным прыкладзе паказвае, наколькі моцным можа быць чалавек, які ўсяго толькі не жадае сядзець склаўшы рукі ні ў якіх абставінах, не жадае бяздумна пазіраць навокал і шчыра верыць у святло розуму.

Колькі герояў для годнага вялікага кіно! ...І ў нашай культуры ўсё ж дагэтуль працягваюць шанаваць Сонца.

Марыя АСПЕНКА

Віяланчэль: непадробленыя ключы

Як Іван Карызна праз музыку пазнаваў сябе

Аматараў струннага гучання чакае вясновы падарунак: пятага сакавіка на сцэне вялікай залы Беларускай дзяржаўнай філармоніі выступіць выхаванец Беларускай дзяржаўнай гімназіі-каледжа пры БДАМ, выпускнік Парыжскай кансерваторыі, лаўрэат Конкурсу імя П. Чайкоўскага і Конкурсу імя Каралевы Лізаветы, што ладзіцца ў Бельгіі, віяланчэліст-віртуоз Іван Карызна. Напярэдадні сустрэчы майстар прапанаваў музычныя задачы на хуткасць, адлегласць і час.

ПАРЫЖ — ГАНОВЕР

— У Мінск я прыеду разам з цудоўным піяністам Барысам Кузняцовым, — распавядае музыкант. — Мой калега ў раннім дзяцінстве пераехаў з Расіі ў Германію, дзе прайшоў лепшую нямецкую піяністычную школу ў Гановеры. Наша знаёмства з Б. Кузняцовым адбылося паўтара года таму. У хуткім часе пасля гэтай выпадковай сустрэчы мы і вырашылі выступаць дуэтам. Да гэтага сезона мы ўжо тройчы ігралі разам. У леташняй праграме вырашылі аб'яднаць творы вялікіх нямецкіх кампазітараў. У першым аддзяленні канцэрта выканаем санату ля-мінор «Арпеджыонэ» Ф. Шуберта і санату мі-мінор І. Брамса. Для другога аддзялення мы падрыхтавалі санату ля-мажор Л. ван Бетховена, вядомую яшчэ як «Крэйцарава». Выбар Бетховена абумоўлены і тым, што рэпертуар для віяланчэлі значна меншы, чым рэпертуар фартэпіяна. Першапачаткова «Крэйцарава» была напісана для скрыпкі і фартэпіяна. Але любімы вучань кампазітара Карл Чэрні зрабіў перакладанне скрыпічнай партыі для віяланчэлі. Гэты варыянт выкарыстоўваецца і сёння.

Камерная музыка патрабуе духоўнага збліжэння паміж удзельнікамі дуэта: музыканты павінны адчуваць адзін аднаго. Часам вельмі няпроста сумяшчаць умненне ісці на кампрамісы з жаданнем прытрымлівацца свайго меркавання. Наша супрацоўніцтва з Барысам Кузняцовым ускладняецца тым, што жывём у розных гарадах. Для мяне і нядзіўна сыграць ранішні канцэрт у Гамбургу, днём парэцэпіраваць з Кузняцовым у Гановеры і ў той жа дзень вярнуцца ў Парыж. Шчасце, што ў нас ужо ёсць досвед супольнага выканання, і зараз, каб загучаць, злучыць партыі, нам дастаткова двух-трох дзён з інтэнсіўнай пяцігадзінай працай. І яшчэ я ведаю, што ўсе цяжкасці забудуцца, як толькі мы выйдзем са сваім мастацтвам да публікі.

СУАЎТАРСТВА З БЕССМЯРОТНЫМІ

— З тэхнічным удасканаленнем інструментаў узрастаюць і магчымасці для самавыяўлення музыкантаў. Але не трэба забывацца на нашу галоўную задачу: пастарацца як мага глыбей зразумець задуму кампазітара, угадаць яго пачуцці і перадаць гэтае пасланне свету. У той жа час, укладаючы ў музыку эмоцыі, мы становімся суаўтарамі стваральнікаў. Менавіта ўласнае разуменне твораў і робіць нас, выканаўцаў, непадобнымі адзін да аднаго. Здраецца так, што я не згодны з прапанаваным кампазітарам тэмпам: проста адчуваю матэрыял па-іншаму. У такім выпадку іграю, як лічу патрэбным, і не бачу ў гэтым злачынства. Але іншыя «хуліганствы» з класікай вельмі рызыкаўныя.

ВЫДАТНЫЯ ВЫДАТКІ

— Для паспяховай кар'еры віяланчэлісту неабходны выдатны інструмент. А набыць яго самастойна не можа ні адзін музыкант. Сёння існуе тэндэнцыя: кошт на творы Страдзівары, Маджыні, Амаці ўзрастаюць на дзесяць працэнтаў штогод. Гэта значыць, што калі зараз

інструмент Гварнеры каштуе паўтара мільёна, то праз дзесяць гадоў ён будзе даражэйшы мінімум у два разы. Без дапамогі інвестараў струнным выканаўцам проста немагчыма. Тым, хто жыве ў Германіі, Францыі, Англіі, гэтую праблему вырашыць прасцей: у Заходняй Еўропе добра развіта культура мецэнацтва. У нашай жа краіне, на жаль, пакуль няма многія рызыкнучы ўкласці грошы ў музычны інструмент. Хаця насамрэч гэта вельмі выгаднае рашэнне. З фінансавага боку ўдзел у музычных конкурсах — найспрацейшы шлях: ён патрабуе вялікіх намаганняў, але не патрабуе матэрыяльных выдаткаў. Наадварот, разам з дыпламам можна атрымаць і неабходную фінансавую падтрымку. Асноўныя буйныя спаборніцтвы для віяланчэлістаў — гэта Конкурс імя П. Чайкоўскага ў Маскве, Конкурс імя Каралевы Лізаветы ў Бруселі і «ARD Music Competition» у Мюнхене. Менавіта гэтыя праекты дапамагаюць моладзі звярнуць на сябе ўвагу. Але варта памятаць, што ніякай гарантыі на поспех не існуе. Музыка — гэта не дакладная навука, і ацэньваецца прадстаўленне твора заўсёды вельмі суб'ектыўна. Таму я кажу пачынаючым музыкантам, што акрамя выканальніцкага майстэрства варта развіваць умненне знаёміцца, размаўляць, дэманстраваць здольнасці.

РАСКЛАД ДЛЯ РОЗДУМУ

— Як правіла, выбар праграмы плануецца прыкладна за год да новага сезона. То-бок сёння я сур'ёзна задумваюся, з чым выйду на сцэну ў наступным лютым. Пры вялікім жаданні разабраць новы твор можна і за тыдзень. Але рэч не толькі ў правільнасці інтанацыі і фальшы нот. Важна, каб прыйшло ўнутранае прыняцце твора (роздум над творам працягваецца ўсё жыццё!), а для ўсведамлення, замацавання сувязі да опуса трэба дакранацца некалькі месяцаў.

Як і з вырашэннем рэпертуару, расклад канцэртаў таксама плануецца загадзя, часам і на два гады наперад. Безумоўна, важную ролю ў арганізацыі выступаў іграюць агенты. На вялікі жаль, і ў мастацтве сёння распаў-

сюджаны фабрычныя спосабы прасоўвання: у цэнтры ўвагі застаецца не прафесіяналізм артыста, а яго актыўнасць у сацыяльных сетках і прывабная знешнасць. Я бачыў, як агенцтвы выкарыстоўваюць музыкантаў, а калі тыя становіліся крыху старэйшымі, адмаўлялі ім у паслугах; я чуў у галасах музычных арганізатараў непрыкрытае раўнадушша да музыкі... Але выканаўцу-пачаткоўцу трэба вучыцца пераадоўваць сябе і казаць усім магчымасцям: «Так!»

СМЕХ СКРОЗЬ СЛЁЗЫ

— Калі я быў маленькі, заняткі музыкай часам праходзілі скрозь слёзы. Акрамя віяланчэлі, было шмат тэарэтычных урокаў, аркестр, агульнаадукацыйныя прадметы. Варта сказаць, што бацькі вельмі ўважліва сачылі за маёй паспяховаасцю, мама часам прыходзіла на ўрокі па спецыяльнасці. Вольнага часу, як разумеецца, у мяне амаль не заставалася... Сёння я са смехам успамінаю, як на час хатніх рэпетыцый бацькі зачынялі залу, у якой стаяў тэлевізар, і хавалі ад мяне ключы. Вось такія былі меры захавання маю музыку ад перашкод. А я ўсё адно з хітрасцю падрабляў ключы, прабіраўся да тэлевізара, і гэта быў мой уласны бунт супраць вучобы, музыкі, загружанасці! І хаця я моцна зважаўся на музыку, пакінуць яе не мог. Зноў і зноў прыходзіў у клас, бачыў свайго неверагоднага выкладчыка Уладзіміра Паўлавіча Перліна, чуў яго натхнёныя словы, і да мяне вярталіся сілы займацца. Так я пазнаваў сябе праз музыку.

ПРЫЗНАННЕ

— Дзесяць гадоў таму, калі мне было ўсяго сямнаццаць, я адважыўся на новы крок, на новае жыццё — пераезд у Францыю. І менавіта тут, за мяжой, я па-сапраўднаму пачаў цаніць тое, што ў мяне было на радзіме: шчырасць, добразычлівасць, невытлумачальна прастата ў побыце і размовах. Гэтыя беларускія рысы я імкнуся знайсці ў людзях, падарожнічаючы па свеце.

Марыя СТРАХ

ДАВЕДКА «ЛІМа»:

Інтэрпрэтатар. Барыс Кузняцоў (фартэпіяна)

Піяніст Барыс Кузняцоў стаў шырока вядомы музычнай грамадскасцю ў 2009 годзе. Неўзабаве пасля гэтага адбыўся яго дэбют у Карнегі-холе, у выніку якога музыкант атрымаў выдатны водрук ад «The New York Times»: яго называлі выканаўцам «інтэрпрэтацыі, якая зрабіла самае вялікае ўражанне».

Барыс Кузняцоў нарадзіўся ў Маскве, пачаў музычную адукацыю ў знакамітай Акадэміі Гнесіных. З васьмі гадоў жыве ў Германіі, дзе навучаўся ў прафесара Бернда Гетцке ў Гановеры.

На рахунку піяніста — прызы на міжнародных конкурсах,

стыпендыя ад вядомага брытанскага фонду Барлеці-Б'ітоні, які дапамагае маладым музыкам па ўсім свеце, стыпендыя ад нямецкіх фондаў, а таксама шматлікія CD-запісы.

Разам з сольнымі выступленнямі ў піяніста з'явілася адмысловая цікавасць да камернай музыкі і песеннага акампанемента. У выніку Барыс Кузняцоў дае канцэрты па ўсім свеце ў розных ансамблях камернай музыкі, а таксама выступае з вядомымі салістамі. У Германіі ён іграў у найбуйнейшых канцэртных залах, у тым ліку ў Берлінскай філармоніі. Выкладае ў Гановерскім універсітэце музыкі, драмы і медыя, Школе музыкі Ганса Эйслера ў Берліне.

Скарбонка Спадчыны

На гару, вітаць «Чырачку»

«Ой ты, ёлачка кучарава, зацвіла»

Нашы продкі верылі: каб вясна прыйшла, абавязкова трэба яе паклікаць. Змайстраваць птушак з паперы ці выпечы іх з цеста, прычапіць фігуркі да галінак, узняцца ўсім разам на самую высокую ў мясцовасці гару, распаліць вогнішча, смажыць на ім хлеб, сала, яйкі і спяваць, танцаваць, вітаць сонца, а разам з ім — абуджэнне прыроды пасля зімовага сну...

Свята гукання вясны ў кожным з рэгіёнаў краіны, натуральна, мае свае адметнасці, але згаданыя рысы ў той ці іншай колькасці і камбінацыі прысутнічаюць, бадай, у кожным з іх. Але не ў Тонежы. Тут, у знакамітай вёсцы Лельчыцкага раёна, што многія дзесяцігоддзі з'яўляецца аб'ектам пільнай увагі даследчыкаў традыцыйнай культуры, у апошні дзень перад пачаткам Велікоднага посту традыцыйна ладзяць унікальны абрад «Чырачка». Ён унесены ў спіс гісторыка-культурных каштоўнасцяў Беларусі. Паводле календара, дзень, калі ладзяць «Чырачку», супадае з апошнім днём масленічнага тыдня — самага вясёлага перад пачаткам самага строгага посту. Таму і нядзіўна, што ўся вясковая грамада імкнецца павесяліцца ўволю, каб атрымаць запас радасці на наступныя некалькі тыдняў.

Колькі гадоў таму аўтарка гэтых радкоў мела ўнікальную магчымасць стаць удзельніцай «Чырачкі». І сёння гэтае яскравае дзейства прыгадваецца ў самых маляўнічых фарбах. Як гэта заведзена на любым народным свяце, далучыцца да агульнай веселасці тут можа кожны: жанчыны з радасцю пазычаць каліровую ваўняную хустку, якая засцеражэ ад холаду. Яшчэ адзін знак, што аб'ядноўвае ўсіх падчас абраду, — самі чырачкі. Іх не шкадуюць для гасцей, адна перад адной жанчыны адорваюць птушачкамі. Дарэчы, у кожнай гаспадыні — свой рэцэпт гэтага вясновага п'янэння. Нехта замешвае цеста на сывратцы, а нехта — на малаці. Цеста расквашаецца, і з яго нажом выразаюцца чырачкі, якія па форме павінны нагадваць птушак. Нават вочкі часам робяць з сухіх чарніц. Чырачак кладуць у кошыкі: калі некага сустрэнуць па дарозе да месца святкавання — таго і частуюць. Нехта п'янэнне з'ядае адразу, а нехта захоўвае на акенцы цэлы год — да наступнага гукання вясны.

Ёсць у Тонежы такая прыкмета: чым больш падчас свята назбіраеш «чырачак» — адмысловага п'янэння ў форме птушкі, тым шчаслівейшым і багацейшым будзе год. І гэта не дзіўна, бо кожная гаспадыня, дорачы «чырачку» падчас вітання вясны, зычыць добрага здароўя, шчасця і сілы.

Рыхтавацца да свята пачынаюць загадзя. Гаспадыні пякуць бліны і аладкі, вараць кашу, кісель — гэтымі стравамі на Чарнышоўскіх горах, месцы правядзення абраду, будуць частаваць усіх удзельнікаў. У лесе знаходзяць прыгожую пышную ёлачку, якую ўпрыгожаць дзеці і якая стане сімвалам надыходу вясны. Таксама ладзяць пудзіла зімы — яно сімвалічна згарыць у цэнтры агульнага вялікага карагода.

Да падрыхтоўкі абраду далучаюцца літаральна ўсе вяскоўцы. Мужчыны запрагаюць коней і ўпрыгожваюць іх зброю. Жанчыны адзяваюць святочныя строі, а пасля, сабраўшыся ў хаце, спяваюць песні. Загадзя рыхтуецца талая вада. Лічыцца, што яна надзвычай чыстая і ў гэты дзень набывае гаючую сілу. Перад тым, як выйсці з двара, усе ўдзельнікі свята абмыюць твары — каб былі прыгожыя і моцныя, гаючай вадай напоюць кароў і коней.

Дзеці збіраюцца ў адной з хат і стужкамі, папяровымі кветкамі ўпрыгожваюць ёлку. У даўнія часы, калі не было каліровай паперы, адмыслова для свята белую паперу фарбавалі рознымі колерамі. Імкнуліся, каб ёлка выглядала як мага прыгажэйшай. Гэтае святочнае дрэва тут лічыцца сімвалам роду і знакам пачатку новага года. Існуе павер'е, што кветак на дрэве павінна быць цотная колькасць — тады дзеўкі і хлопцы знойдуць сабе пару, у іх з'явіцца дзеці, і вёска будзе жыць далей.

Вось пачуліся галасы дзяцей, якія нясуць упрыгожаную ёлачку ў двор. Абрад пачаўся. З дапамогай такой песні пра ёлачку, якая зацвіла, у хаце захапляюцца прыбраным дрэўцам. Гаспадыня нясе гаршчок з зернем, у яго паставяць ёлачку — каб год быў багаты, усе былі здаровыя і вясёлыя. Для самага абраду «Чырачка» жыхары і госьці Тонежа (а іх у гэты дзень прыязджае ў вёску нямала) збіраюцца разам і ідуць на Чарнышоўскія горы. Нехта едзе на вазах, запрэжаных прыбранымі коньмі, нехта ідзе пешкі да месца агульнага святкавання.

Але нельга лічыць, што тыя, хто не трапіў на гару, застаюцца па-за атмасферай радасці і веселасці. Самыя старэйшыя жанчыны вёскі, якія не маюць сіл узняцца на пагорак і вадзіць карагоды, таксама збіраюцца разам, надзяваюць касцюмы, дапамагаюць адна адной прыбрацца і спяваюць песні. Яны адзначаць «Чырачку» за традыцыйным сталом з п'янэннем, блінамі і кісялём.

Мы ж рушым на гару, адкуль ужо чуецца вясновая-заклікальная: «Ой, гу, вясна, ой, гу, красна... Ой, што ты нам вунесла...» Падчас абраду гукання вясны водзяць карагоды, якія складаюцца з трох колаў. Першае ўтвараюць дзеці, другое — маладыя людзі ў перадślюбным узросце, а трэцяе — жанчыны сталага ўзросту. Усе разам гуляюць у традыцыйную гульню «Грушка», спяваюць песні. Спачатку спальваюць пудзіла зімы на вялікім вогнішчы, а затым развітваюцца з ёлачкай. Крыху пазней адзін хлопчык возьме ўпрыгожанае дрэўца, пабяжыць да самага высокага дрэва на гары, залезе як мага вышэй на яго — бліжэй да сонейка — і ўладкуе ёлачку на галінах. Гэта стане сімвалам прыходу вясны, а гаршчок з зернем, у якім неслі ёлачку на гару, застаецца ахвярай для птушак, якія прыляцяць з выраю.

Пазней усіх чакае пачастунак і, бадай, самая вясёлая частка абраду — качанне з гары. Пакачацца не адмаўляюцца нават самыя сталыя ўдзельнікі свята. Лічыцца, што ў гэты час зямля дае сілы арганізму, таму хваробы адступяць і чалавек застаецца здаровы цэлы год. Верце ці не, але сталыя ўдзельнікі «Чырачкі» пацврджаюць праўдзівасць гэтай прыкметы.

Марына ВЕСЯЛУХА

Выходзіць з 1932 года

ЛіМ Заснавальнікі: Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь, грамадскае аб'яднанне «Саюз пісьменнікаў Беларусі», рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова «Выдавецкі дом "Звязда"»

Галоўны рэдактар Ларыса Іванаўна ЦІМОШЫК

Рэдакцыйная калегія: Таццяна Арлова
Алесь Бадак
Дзяніс Барскоў
Віктар Гардзеі

Уладзімір Гніламёдаў
Вольга Дадзімава
Жана Запартыка
Анатоль Казлоў
Анатоль Крэйдзіч
Віктар Кураш

Алесь Марціновіч
Вячаслаў Нікіфараў
Мікалай Чаргінец
Іван Чарота
Іван Штэйнер

Адрас рэдакцыі:
Юрыдычны адрас:
220013, Мінск,
вул. Б. Хмяльніцкага, 10-а
E-mail: info@zviazda.by

Адрас для карэспандэнцыі:
220013, Мінск, пр. Незалежнасці, 77
E-mail: lim_new@mail.ru
Адрас у інтэрнэце: www.zviazda.by

Тэлефоны:
галоўны рэдактар — 292-20-51
намеснік галоўнага рэдактара — 292-43-03

адказны сакратар — 292-20-51
адзел крытыкі і бібліяграфіі — 292-56-53
адзел прозы і паэзіі — 292-56-53
адзел мастацтва — 292-20-51
бухгалтэрыя — 287-18-14

Выходзіць раз на тыдзень па пятніцах.

Падпісныя індэксы:
63856 — індывідуальны;
63815 — індывідуальны льготны для настаўнікаў;
638562 — ведамасны;
63880 — ведамасны льготны.

Пасведчанне аб дзяржаўнай рэгістрацыі сродку масавай інфармацыі № 7 ад 10.12.2012, выданае Міністэрствам інфармацыі Рэспублікі Беларусь.

Выдавец:
Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова «Выдавецкі дом "Звязда"».
Дырэктар — галоўны рэдактар Павел Якаўлевіч СУХАРУКАЎ
Нумар падпісаны ў друку
28.02.2019 у 11.00
Ум. друк. арк. 3,72
Наклад — 1184

Друкарня Рэспубліканскага ўнітарнага прадпрыемства «Выдавецтва «Беларускі Дом друку» ЛП № 02330/106 ад 30.04.2004 г. Мінск, пр. Незалежнасці, 79. Індэкс 220013

Заказ — 875
Д 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

Рукапісы прымаюцца толькі ў электронным выглядзе, не вяртаюцца, і не рэцэнзуюцца. Пазіцыя рэдакцыі можа не супадаць з меркаваннямі аўтараў публікацыі.